

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Prevence rizikového chování na středních školách s pohledu studentů těchto škol

Vypracoval: Ing. Jaroslav Pešek - Učitelství odborných předmětů
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice 2015

Obsah

Úvod.....	5
I. Teoretická část.....	7
1. Problematika primární prevence.....	7
1.1. Vymezení základních pojmů.....	8
1.1.1. Primární prevence.....	8
1.1.2. Rizikové chování.....	9
1.1.3. Formy rizikové chování.....	9
1.2. Historie a vývoj pohledů na prevenci rizikového chování.....	10
1.2.1. Primární prevence před rokem 1989.....	10
1.2.2. Primární prevence po roce 1989.....	11
2. Organizační rámec školní prevence v České republice.....	13
2.1. Horizontální úroveň.....	14
2.2. Vertikální úroveň.....	15
2.3. Koordinace primární prevence na krajské úrovni.....	15
2.4. Typy programů, prevence v školním prostředí.....	17
3. Minimální preventivní program.....	19
3.1. Hierarchické rozložení úkolů a rolí v rámci realizace prevence.....	22
3.2. Školní metodik prevence.....	22
4. Monitoring, realizace a evaluace Minimálních preventivních programů.....	24
4.1. Evaluace Minimálního preventivního programu.....	24
4.2. Zásady efektivní prevence rizikového chování u dětí a mládeže.....	25
II. Praktická část.....	28
5. Výzkumné otázky.....	28
5.1. Použitá metodologie, metoda sběru dat.....	28
5.2. Výzkumný vzorek.....	29
5.3. Prezentace dílčích výsledků.....	32
5.3.1. Dokumentace, MPP.....	32
5.3.2. Dotazníkové šetření.....	35
Závěr a diskuse dílčích výsledků.....	52
Použitá literatura a prameny.....	56
Resumé.....	58
Seznam příloh.....	60

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne .....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Procházkovi Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Úvod

Pro prevenci rizikového chování a uskutečňování preventivních programů jsou žáci, studenti a uživatelé dalších školských zařízení nejnadhěji dostupnou cílovou skupinou a tato skupina je ve vztahu k rizikovému chování velmi riziková. V rámci sítě škol a školských zařízení existuje silná síť podpůrných nástrojů a možností jako jsou výchovní pracovníci a školní psychologové, které je možné pro prevenci využít.

Bakalářská práce na téma Prevence rizikového chování na středních školách s pohledu studentů těchto škol přinese nový vhlad do této problematiky, protože větší pozornost se věnuje *Minimálním preventivním programům* na základních školách a věkové skupině 6 - 15 let. Přinese pohled, jaká je úroveň zpracování *Minimálních preventivních programů* a jejich uvádění do praxe, zda - li jsou zpracovány podle doporučených pokynů MŠMT, zřizovatele a odborné literatury, které tematické celky jsou v nich nejčastěji zahrnuty, o jaká témata je mezi žáky zájem a jaká témata jim chybí.

Ve své práci se budu tedy věnovat problematice prevence rizikového chování na středních odborných školách a středních odborných učilištích. Cílem práce bude především problematika prevence rizikového chování, a to v souvislosti s naplňováním úkolů, vyplývající ze zpracovaných *Minimálních preventivních programů* těchto škol. Dalším důležitým okruhem budou otázky evaluace těchto programů školami, včetně navržení vhodných evaluačních postupů pro zvýšení zájmu studentů o tuto problematiku.

V teoretické části práce se zaměřím především na otázky rizikového chování, jeho historického vývoje a problematiku primární prevence. Z této široké oblasti se dále specificky zaměřím na doporučení pro realizaci monitoringu a evaluace *Minimálních preventivních programů*.

Vlastní výzkum směřuje na analýzu dokumentů zabývající se problematikou rizikového chování na střední škole a dotazníkové šetření kvantitativní metodou pomocí anonymních dotazníků. Monitoring bude zaměřen na zkušenosti studentů s omamnými a psychotropními látkami a na provádění školní prevence jejich pohledu.

V rámci první kapitoly teoretické části vymezují nejprve základy terminologie prevence a to jejich definicemi. V další části první kapitoly se věnují uchopení vybraných projevů rizikového chování, jak je definují odborníci v rámci prevence rizikového chování a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT).

Druhá kapitola vymezuje organizační rámec školní prevence v České republice, rozebírám v ní systém, jakým je organizována prevence rizikového chování na horizontální a vertikální úrovni. Dále se zaměřuji na prevenci v školním prostředí.

Ve třetí kapitole se věnuji *Minimálnímu preventivnímu programu*, protože je to základní kámen preventivního působení ve školním prostředí a je důležité objasnit co to *Minimální preventivní program* je.

Ve čtvrté kapitole se zabývám monitoringem, realizace a evaluací *Minimálního preventivního programu*.

Praktická část se věnuje analýze vybraných dokumentů a *Minimálním preventivním programům* vybraných škol a vyhodnocení dat, které jsem zjistil pomocí anonymních dotazníků.

I. Teoretická část

1. Problematika primární prevence

V zásadě existují tři základní druhy prevence. Jedná se o prevenci primární, sekundární a terciární. Každý typ prevence má svá specifika a je zaměřena na jinou cílovou skupinu osob.

V současné době má primární prevence rizikového chování mezioborovou povahu, kde se protínají zkušenosti a výsledky různých oborů jako je pedagogika, psychologie, sociologie, veřejné zdraví. Současně ji můžeme charakterizovat jako mezisektorovou, protože jednotlivé přístupy a programy jsou současně koncepčně rozvíjeny v různých rezortních směrech, a to školském, zdravotnickém, sociálním a také v rezortu ministerstva vnitra.

„Primární prevence rizikového chování představuje nehomogenní soubor různých přístupů a intervencí, které jsou dnes obsaženy v několika různých rezortních koncepcích“ (Miovský a kolektiv, 2010, s. 13).

Školu chápeme jako centrum pozornosti pro všechny oblasti prevence. Do problematiky prevence rizikového chování nejčastěji dáváme šikanu a násilí ve školách včetně agresivního jednání, záškoláctví, užívání návykových látek, nelátkové závislosti jako je gambling, problémy spojené s nezvládnutým využíváním informačních technologií, užívání anabolik a steroidů, obecně kriminální jednání, sexuální rizikové chování, vandalismus, xenofobii, rasismus, intoleranci a antisemitismus, komerční zneužívání dětí, týraní a zneužívání dětí. Všechny možné a dostupné typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních nebo jiných intervencí, které směřují k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňují jeho již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky považujeme za prevenci rizikového chování.

„Škola je po rodině druhým nejvýznamnějším socializačním činitelem a institucí, která ovlivňuje osobnost, vztahy a běžnou každodenní životní zkušenost dospívajících“ (Macek, 2003, s. 69).

1.1. Vymezení základních pojmů

1.1.1. Primární prevence

Snaha o obranu, ochranu, v modernějším pojetí se používá pojem prevence, provází lidstvo od jeho počátků.

Nešpor (1999, s. 6) říká, že slovo prevence znamená opatření učinění předem, včasnou obranu nebo ochranu. Přibližně od konce 50. let se prevence rozdělila na primární a sekundární. Cílem primární prevence je předcházet nemoci před tím, než vznikne. Sekundární prevence se provádí až po vzniku nemoci, ale ještě před tím, než nemoc způsobila poškození. Od šedesátých let se navíc hovoří o terciální prevenci.

O prevenci jako o předcházení nežádoucím jevům, nehodám, úrazům hovoří Hartl, Hartlová (2000, s. 450), kde uvádí, že primární prevence slouží předcházení ohrožujícím situacím v celé sledované populaci. Pro školství bližší definici prevence najdeme v *Pedagogickém slovníku* (2003, s. 178), kde se prevence definuje, že je to soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucích jevů, zejména onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům. Dále se uvádí, že v pedagogice je velmi důležitá prevence násilného chování, užívání návykových látek a vzniků závislostí.

MŠMT chápe primární prevenci rizikového chování u žáků jako výchovu k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j.: 21291/2010-28). Zde dochází k rozdělení na specifickou primární prevenci, nespecifickou primární prevenci a efektivní primární prevenci. Specifická primární prevence se dále dělí na všeobecnou prevenci, selektivní prevenci, indikovanou prevenci.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 - 2018 (dále jen *Strategie*) hovoří o tom, že pojmem prevence rozumíme všechna opatření směřující k předcházení a minimalizace jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledky. Prevencí může být jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky.

1.1.2. Rizikové chování

Strategie do pojmu rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince nebo ohrožují jeho sociální okolí. Rizikové chování představuje různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů chování „běžného“ (např. provozování adrenalinových sportů) až po projevy chování na hranici patologie (např. nadměrné užívání alkoholu, cigaret, kofeinu či nelegálních drog, násilí).

Podle Čápa (2001, s. 237) adolescenti chtějí mít svou cestu, názory, kulturu. Snadno se dají získat hnutím nebo sektou s radikální ideologií a siláckými gesty.

Macek (2003) zmiňuje tyto projevy rizikového chování jako delikventní chování a kriminalita, konzumace alkoholu a dalších drog, rizikové sexuální chování, poruchy příjmu potravy, problém krize a identity.

1.1.3. Formy rizikové chování

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j.: 21291/2010-28 vytyčilo tyto formy rizikového chování jako je agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, záškoláctví, závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, spektrum poruch příjmu potravy, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování.

Strategie zmiňuje tyto formy rizikového chování: interpersonální agresivní chování - agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, delikventní chování ve vztahu k hmotným statkům jako vandalismus, krádeže, sprejerství a další trestné činy a přečiny, záškoláctví a neplnění školních povinností, závislostní chování - užívání všech návykových látek, netolismus, gambling, rizikové sportovní aktivity, prevence úrazů, rizikové chování v dopravě, prevence úrazů, spektrum poruch příjmu potravy, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování.

Mezi těmito dokumenty je časová prodleva tři roky a rozdíl není velký. V novější *Strategii* přibyl fenomén multimédií, neplnění školních povinností. *Metodické doporučení* (MŠMT, 2010) přináší velký přínos pro pedagogické pracovníky, když v jeho přílohách (*Drogy, Doprava, Poruchy příjmu potravy, Alkohol, Syndrom týraného*

dítěte, Šikana, Kyberšikana, Homofobie, Extrémismus, Vandalismus, Záškoláctví, Tabák, Násilí, Krádeže) jsou popsány konkrétní postupy, jak postupovat při řešení těchto problémů.

Musíme se zaměřit také na takové formy chování, jak říká Cangelosi (1994), kdy se žák odmítá podílet na studijní činnosti ve třídě, nenosí pomůcky, je pod vlivem omamných látek, pozdní příchody a chození za školu, podvádění při testech, všeobecná nezdvořilost, neuklizení si po sobě, vandalismus, násilné jednání vůči žákům, násilné chování vůči učiteli.

„Každé dítě, i vysoce problémové, potřebuje a zaslouhuje porozumění a péči již proto, že je lidskou bytostí. Navíc nikdy nemáme jistotu, jak bude probíhat jeho další vývoj. Mnoho významných umělců, vědců aj. bylo v dětství problémovými žáky. Zanedbání problémového dítěte může znamenat ztrátu nejen pro ně, ale i pro jeho okolí a pro společnost“ (Čáp, 2001, s. 362).

1.2. Historie a vývoj pohledů na prevenci rizikového chování

Historie primární prevence je z dostupné literatury nejlépe popsána v monografické publikaci Miovský a kolektiv *Primární prevence rizikového chování ve školství*.

„Primární prevence prošla v naší zemi po roce 1989 velmi rychlými a výraznými změnami. O určité stabilizaci a systematizaci můžeme hovořit až v posledních přibližně 6 letech (2002–2008). Pod pojmem rizikové chování přitom rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost“ (Miovský a kolektiv, 2010, s. 23).

1.2.1. Primární prevence před rokem 1989

Pokud se snažíme zmapovat vývoj programů primární prevence rizikového chování v Československu, tak zjistíme, že to není snadné. Oblasti prevence se vyvíjely různým tempem. Nejrychleji se vyvíjela a i v současnosti se vyvíjí prevence užívání návykových látek.

Před rokem 1989 byla představa o primární prevenci velmi nejasná a nelze v primární prevenci hovořit o žádném jednotném systému či koncepčním přístupu. Tematicky tato oblast spadala do působnosti Ministerstva zdravotnictví a jeho Ústavu zdravotní výchovy, garanta vzdělávání a výchovy v oblastech dotýkajících se ochrany

zdraví a prevence obecně. V zásadě však neexistoval žádný oficiální dokument, který by preventivní systém na národní (vládní) úrovni definoval, a tato oblast neměla vytvořený ani žádný koncepční, ekonomický a technický rámec. Výjimku tvořil dokument *Boj proti negativním jevům mládeže*, který na vládní úrovni projednáván a schválen byl, nicméně jeho charakter byl více moralizující a ideologický než odborný a popisující konkrétní opatření a jejich rámec.

Existovaly především aktivity se zaměřením především na alkohol a tabák, potom se objevilo téma zneužití léčiva a témata, která se týkala nelegálních návykových látek. V té době byla koncepce prevence postavena především na principu odstrašování.

Obecně se dá říci, že z pohledu společenského postoje k návykovým látkám byla nastavena bagatelizace, zkruslování a zamlčování některých významných skutečností. K otevření první společenské diskuse došlo prostřednictvím filmů a knih. Radek John vydal své *Memento* (John, 1986), Zdeněk Zaoral natočil film *Pavučina* (Zaoral, 1986) a vyšel také překlad knihy *My, děti ze stanice ZOO* (Christiane, 1987). Tyto knihy a film vzbudily ve společnosti velkou pozornost. Už proto, že Československu žádný výzkum efektivity prevence v té době neexistoval a tehdejší režim neumožňoval snadný přístup do světových odborných periodik, která vycházely v západní Evropě a Spojených státech.

1.2.2. Primární prevence po roce 1989

Rok 1989 přinesl možnost zásadních změn ve všech oblastech prevence.

„Základním dokumentem, který odstartoval snahu vytvořit jednotnou koncepci protidrogové politiky v České republice, jejíž součástí je také primární prevence, byla první Strategie protidrogové politiky z roku 1993 z dílny Ministerstva vnitra ČR. Tento dokument obsahoval poprvé v historii ČR pokus definovat, co je třeba systémově změnit, aby mohla začít fungovat skutečně efektivní síť preventivních a léčebných programů“ (Miovský a kolektiv, 2010, s. 16).

Pozitivní posun přineslo následné přenesení koordinační role v oblasti drogové politiky z Ministerstva vnitra ČR (MV) na mezirezortní úroveň prostřednictvím vzniklé Mezirezortní protidrogové komise (MPK). V té době začaly vstupovat do této oblasti také nestátní neziskové organizace (NNO). Období mezi lety 1995–1997 lze obecně označit za období, kdy se poprvé začíná vážněji diskutovat o problémech primární prevence užívání návykových látek a o způsobu, jak ji koordinovat a provádět.

Z hlediska primární prevence ve školách a školských zařízeních začala v tomto období odborná diskuse. V druhé polovině 90. let se v odborných kruzích začala formovat určitá představa, jak by měla primární prevence užívání návykových látek vypadat a jak ji realizovat. Také se v té době setkáváme také s několika důležitými publikacemi, které pozitivně ovlivnily další směřování prevence. Mezi nimi jmenujme např. publikace Nešpora a Csémyho (1993) zabývající se některými preventivními přístupy a metodami nebo Dvořáka (1995) zabývající se vzdělávacími preventivními programy.

V letech 1998 – 2001 se pozitivní vývoj zastavil. Důvody byly změny uvnitř rezortu MŠMT. V roce 2007 se přerušila linie vývoje primárněpreventivních programů. Od vznikajícího konceptu strategie specifické primární prevence dochází k odklonu k nespecifické primární prevenci, kterou velká část zemí EU nezná a za prevenci nepovažuje.

Následoval vznik několika koncepčních materiálů jednotlivých rezortů (MŠMT, 2005, 2009; MV, 2007; MZ, 1999), které nejsou vždy zcela kompatibilní, nenavazují na sebe a místo vzájemného doplnění se často překrývají.

Miovský a kolektiv (2010, s. 21) hovoří o zlepšení situace v prevenci, které nastalo po opětovném přenesení zodpovědnosti za primární prevenci uvnitř MŠMT na odbor speciálního školství a prevence (odbor 24), kterému se podařilo ve spolupráci se sekretariátem Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP), sestavit pracovní skupinu primární prevenci složenou ze zástupců všech zodpovědných rezortů a zástupců poskytovatelů služeb a krajů. Tato skupina pokračovala v práci na standardech primární prevence, na přípravě manuálu dobré praxe a dalších úkolech, jejichž splnění dnes celá oblast vyžaduje.

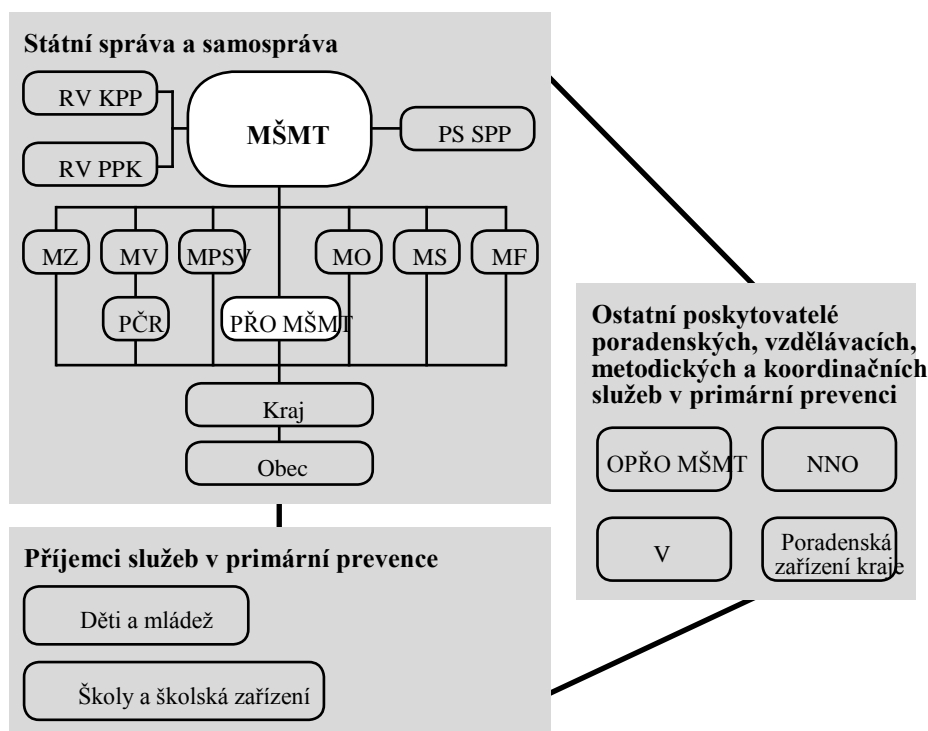
2. Organizační rámec školní prevence v České republice

Školská primární prevence rizikového chování je soubor přístupů, metod a intervencí, které jsou koncepčně rozvíjeny a garantovány v rámci sektoru školství a jejichž společným jmenovatelem je rezortní legislativní rámec MŠMT. Jak, bylo řečeno v úvodu cílovou skupinu, zde tvoří děti a dospívající. Z hlediska institucionálního je pak tato oblast prevence vázána na síť škol a školských zařízení a dále na systém institucí a služeb s nimi přímo spojených.

„Strategie prevence rezortu školství je vypracovaná v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihou, s Akčním plánem Evropské unie boje proti drogám, s Usnesením vlády ČR č. 1305 o Národní strategii protidrogové politiky na období 2005–2009, s Usnesením vlády ČR č. 393 ke Strategii prevence kriminality na léta 2005–2008 a dokumentem WHO Evropské zdraví 21 – Cíl 12 a s Usnesením vlády č. 1046 k Dlouhodobému programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva České republiky Zdraví pro všechny v 21. století. Strategie prevence je samozřejmě také v souladu se Standardy primární prevence“ (Miovský a kolektiv, 2010, s. 65).

V současné době jsou aktuální tyto dokumenty pro oblast primární prevence rizikového chování a to *Národní strategie primární prevence na období 2013 - 2018* a *Standardy odborné způsobilosti programů primární prevence pro všechny formy rizikového chování*.

Schéma č. 1: Schematické vyjádření koordinační role MŠMT v systému prevence rizikového chování ve školství.

Zdroj: Miovský a kolektiv, 2010, s. 63

2.1. Horizontální úroveň

Miovský a kolektiv (2010, s. 21) hovoří o rámci školní prevence MŠMT, kde MŠMT spolupracuje s věcně příslušnými rezorty (Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo obrany) a nadrezortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra. Mezirezortní spolupráce byla rozšířena o Ministerstvo financí a Ministerstvo spravedlnosti. Zatím nedošlo k odpovídajícímu zapojení Ministerstva průmyslu a dopravy, kde se může řešit oblast prevence užívání návykových látek v dopravě nebo problémy se zneužíváním průmyslových látek k čichání. Chybí větší koordinace, protože spolupráce na této úrovni je ovlivněna dobrovolností a ochotou jednotlivých rezortů, chybí zde pevnější legislativní rámec, který určí pravidla komunikace a především specifikuje jasné zodpovědnosti a kompetence jednotlivých rezortů.

2.2. Vertikální úroveň

Podle Miovského a kolektivu (2010, s. 64) v rámci této úrovně MŠMT metodicky vede a koordinuje síť školských koordinátorů, která je tvořena krajskými školskými koordinátory prevence (pracovníci odborů školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), metodiky prevence (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a školními metodiky prevence. Toto tvrzení se plně netýká Jihočeského kraje, viz. 2.3., kdy krajský školský koordinátor je zařazen do odboru sociálních věcí a zdravotnictví.

Pokud se budeme zabývat oblastí kontrolní, tak MŠMT využívá odborný potenciál České školní inspekce (www.csicr.cz/cz/zakladni_informace/O-nas). Pracovníci České školní inspekce jsou doškolováni v oblasti prevence rizikového chování a problematice Minimálních preventivních programů. Výsledkem práce České školní inspekce jsou kontrolní závěry, které se dále využívají pro zjištění, zda činnost na školách a školských zařízeních je v souladu se závaznými normami v oblasti prevence, zda přidělené finanční prostředky byly využity co možná nejefektivněji. Celkově lze říci, že tyto kontrolní závěry jsou významné pro evaluaci veškerého výchovně vzdělávacího procesu v oblasti prevence. Výstupy České školní inspekce jsou určeny jak pracovníkům zajišťující výchovně vzdělávací proces, jako jsou pedagogičtí nebo poradenští pracovníci, ale i žákům, veřejnosti, která je zastoupena např. rodiči a v neposlední řadě i veškerým správním institucím, obcemi počínaje a MŠMT konče.

2.3. Koordinace primární prevence na krajské úrovni

V rámci krajského úřadu Jihočeského kraje se prevencí rizikového chování zabývá Odbor sociálních věcí a zdravotnictví a to prostřednictvím Oddělení prevence a humanitních činností. V rámci tohoto oddělení jsou zřízeny funkce krajského školského koordinátora a manažera prevence kriminality. Úkoly plní, jak v samostatné působnosti kraje, tak i v přenesené působnosti (výkon státní správy).

Krajský plán primární prevence rizikového chování v Jihočeském kraji na období 2012 - 2015 hovoří, že Jihočeský kraj klade důraz především na specifickou primární prevenci.

Na odbor sociálních věcí a zdravotnictví (oddělení prevence a humanitních činností) navazují Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice (metodici

prevence v PPP), školy a školská zařízení v Jihočeském kraji (školní metodici prevence ve spolupráci s poskytovateli služeb v oblasti prevence z oblasti NNO).

Miovský a kolektiv (2010, s. 70) upozorňuje, že současný stav koordinace primární prevence rizikového chování není na krajské a regionální úrovni dostačující a dlouhodobě neplní svoji funkci. Důvodem je, že koordinační pracovníci, kteří pracují na různých koordinačních liniích, krajský protidrogový koordinátor (Úřad vlády - *Národní strategie drogové politiky*), krajský školský koordinátor prevence (MŠMT - *Národní strategie prevence sociálně-patologických jevů*), krajský manažer prevence kriminality (MV - *Národní strategie prevence kriminality*). Za tohoto stavu je velmi obtížné dosáhnout sjednocení přístupu. Jedná se o různé dotační zdroje a různé metodické linie řízení. Pokud neexistuje jasná shoda na centrální úrovni, těžko lze očekávat shodu a harmonizaci přístupu na úrovních nižších. Je nutné uvést, že v současnosti rezort MŠMT pracuje s *Národní strategií primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 - 2018*.

Efektivnímu vyhodnocování primární prevence na úrovni kraje nepomáhá, když „*Některé školy sdělují metodikům prevence v PPP vyhodnocení MPP slovní formou, z čehož však není možné požadované data zjistit, a proto vyhodnocené MPP předané slovní formou nemohou být do celokrajského vyhodnocení zařazeny*“ (Krajský plán primární prevence rizikového chování v Jihočeském kraji na období 2012 - 2015, s. 9 - 10).

Velkým přínosem Krajského úřadu Jihočeského kraje je organizace krajských konferencí na různá témata prevence rizikového chování.

I. konference na téma „Co vše je prevence“, rok 2012

II. konference na téma „Spokojená sborovna - harmonická škola“, rok 2013

III. konference na téma „Bezpečný virtuální svět“, rok 2014 (<http://www.kraj-jihocesky.cz>)

Dále je možné na internetových stránkách Jihočeského kraje (v sekci Krajský úřad/Odbor sociálních věcí a zdravotnictví) využít odkaz *Prevence rizikového chování*, který je určen nejenom školním metodikům prevence, ale také rodičům a dalším subjektům působícím v oblasti primární prevence. Pod tímto odkazem jsou zveřejňovány aktuální informace z oblasti prevence, k volnému stažení jsou zde dostupné metodické, koncepční, legislativní materiály a publikace.

2.4. Typy programů, prevence v školním prostředí

Základní rozdělení typů prevencí je na primární, sekundární a terciální. Jak už bylo uvedeno, primární prevenci rozdělujeme na tzv. specifickou a nespecifickou formu.

Za specifickou primární prevencí rizikového chování (dále specifickou prevencí) považujeme takové aktivity a programy, které jsou úzce zaměřeny právě na některou z konkrétních forem rizikového chování. Nespecifická prevence je pro děti a dospívající, pro které nabízené programy volného času nejsou atraktivní nebo nejsou dostupné z nějakého důvodu. Tyto děti a dospívající existují a vždy budou existovat.

Podle Miovského a kolektivu (2010, s. 42 - 43) jsou tři úrovně provádění primární prevence:

- a) Všeobecná primární prevence se zaměřuje na běžnou populaci dětí a mládeže bez rozdělování na méně nebo více rizikové skupiny, zohledňuje pouze její věkové složení a případná specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory. Jedná se o úroveň prevence, pro kterou v praxi ve většině případů plně dostačuje úplné vzdělání školního metodika prevence s odpovídající praxí a nejlépe zajištěnou intervizí a supervizí.
- b) Selektivní primární prevence se zaměřuje na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování, tj. jsou více ohrožené než jiné skupiny populace. Vzhledem k práci s cílovou skupinou se zvýšeným rizikem, je zde již kladen větší důraz na odpovídající vzdělání preventisty.
- c) Indikovaná primární prevence je zaměřena na jedince, kteří jsou vystaveni působení výrazně rizikových faktorů, případně u kterých se již vyskytly projevy rizikového chování. Tato úroveň prevence již bezpodmínečně vyžaduje např. speciální pedagogické, psychologické nebo jiné podobné vzdělání s průpravou pro práci preventisty.

Dále podrobněji rozebereme sekundární a terciální prevenci. Hartl, Hartlová (2000, s. 450) uvádějí, že sekundární prevence se zaměřuje na rizikovou skupinu zvláště ohroženou negativním jevem, například AIDS mezi prostitutkami a prostitutky. Terciální prevence je zaměřená na jedince, u nichž se negativní jev projevil, je to snaha o zmírnění následků problémového jevu, například snaha zabránit recidivě protizákonného jednání u mladistvých delikventů. Další možnost využití je podle

Průcha, Walterová, Mareš (2003, s. 178) zaměřit se na prevenci delikvence dětí ze socioekonomicky znevýhodněných skupin.

Strategie definuje populaci dětí a mládeže do pěti cílových skupin:

Předškolní věk (3-6 let)

Mladší školní věk (6-12 let)

Starší školní věk (12-15 let)

Mládež (15-18 let)

Mladí dospělí (18-26 let)

Rozdílne než výše uvedená *Strategie* hodnotí Průcha, Waltrová, Mareš (2003, s. 228) starší školní věk jako věk, který se dá vymezit jednak časově, přibližně od 15 do 18 let nebo školní docházkou, kdy žák navštěvuje střední školu, v případě osmiletých gymnázií kvintu až oktávu.

Langmeier, Krejčířová (2006, s. 143) rozdělují období dospívání na období pubescence - zhruba od 11 do 15 let a období adolescence - zhruba 15 - 22 let. Podle Jandourka (2001, s. 13) je adolescence životní fáze navazující na pubescenci, obvykle mezi 14 a 22 rokem života, kdy dochází k přebírání role dospělého, zapojování se do společenského života, definování vlastní sociální pozice a poznávání nároků společnosti. Podrobnější rozdělení uvádí Macek (2003, s. 10 - 11) kdy říká, že všeobecný konsenzus je v tom, že je užitečné toto období dále rozdělovat a rozlišovat v jeho rámci tři fáze: časnou adolescenci 10 (11) - 13 let, střední adolescenci 14 - 16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let.

Pokud nebudeme brát v úvahu MPP, tak základem úspěšné prevence rizikového chování jsou především kvalitně nastavená vnitřní pravidla školy, která specifikují pravidla pro vnitřní a vnější komunikaci. Z tohoto pohledu je základním dokumentem školní řád, který přesně vymezuje povinnosti žáků a pedagogů školy ve vztahu k organizaci života školy.

3. Minimální preventivní program

Minimální preventivní program (dále jen MMP) je základním dokumentem školy zaměřeným na prevenci rizikového chování.

Podle metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (2010, s. 3) je MPP konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) hovoří, že MPP je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Dané hodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy.

„Podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy. Na tvorbě a realizaci MPP se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy“ (Skácelová, 2010, s. 1).

Miovský a kolektiv (2010, s. 102) říká, že koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem školního metodika prevence. Při tvorbě a vyhodnocování MPP spolupracuje školní metodik prevence podle potřeby s metodikem prevence příslušné pedagogicko-psychologické poradny (PPP).

Konkrétněji definici MPP rozebírá Skácelová (2010, s. 1), kdy říká, že MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce se žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy.

MPP musí jasně definovat dlouhodobé a krátkodobé cíle preventivního programu a aktivity školy a být naplánován, tak aby mohl být řádně proveden a zkontrolován. Při jeho zpracování je nutné si uvědomit, jak uvádí Jandourek (2001, s. 217), že se pracuje se skupinou vrstevníků, to znamená skupinou dětí nebo mládeže přibližně stejného věku, jejíž význam spočívá především v tom, že v ní pokračuje proces socializace započatý v rodině.

Studie v časopisu *Adiktologie* (3/2012, s. 217) doporučuje, aby MPP měl tyto 3 části:

1. Soubor pravidel pro zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na školních akcích.
2. Programy pro rozvoj dovedností pro život (life - skills): programy na rozvoj sociálních dovedností (social - skills), dovednosti sebeovlivnění (self - management).
3. Programy specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování.

Miovský a kolektiv (2010, s. 26) hovoří o tom, co vše musí preventivní program splňovat. Jsou to tři obecné charakteristiky:

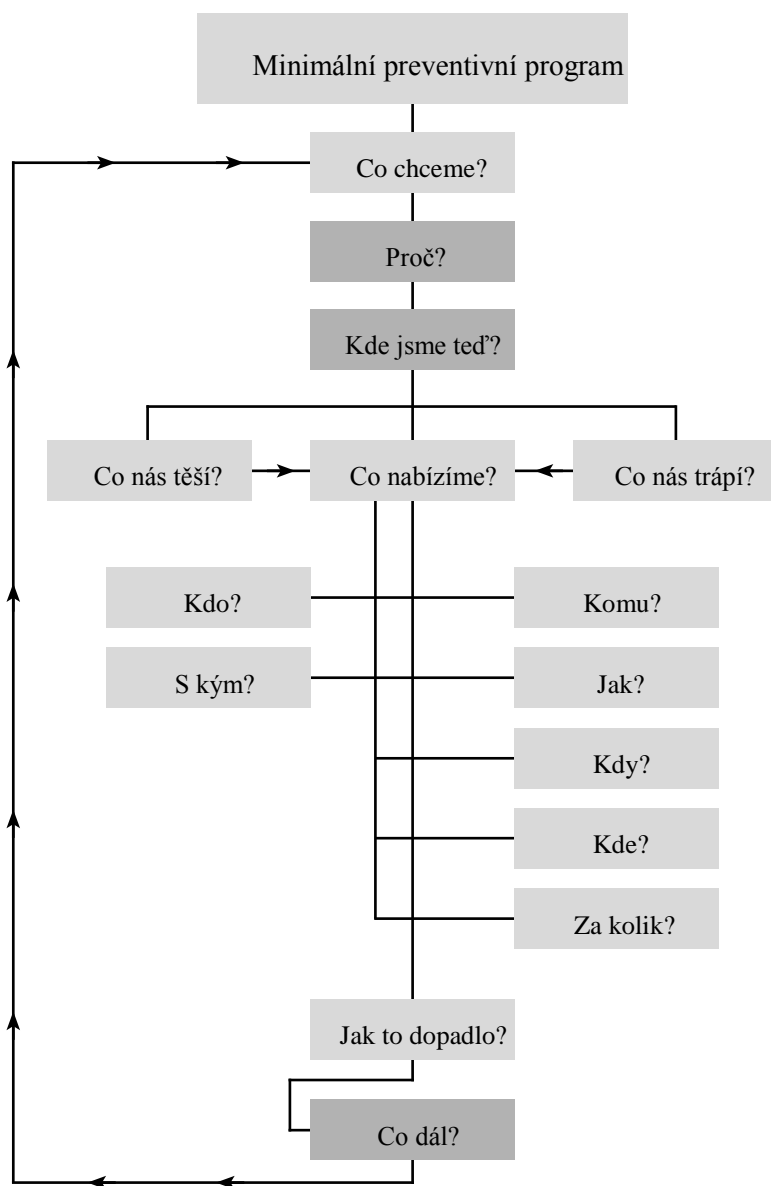
- a) přímý a explicitně vyjádřený vztah k určité konkrétní formě rizikového chování a tématům s tím spojeným,
- b) jasná časová a prostorová ohraničenost,
- c) zacílení na jasně ohraničenou a definovanou cílovou skupinu.

Pokud se zamyslíme nad rozsahem MPP z hlediska počtu hodin, tak v časopise *Adiktologie* č. 12/3/2012 se uvádí přibližně 86 hodin napříč celou základní školou od první do deváté třídy. Z toho může vycházet pro střední školy 30 až 40 hodin. Průnik předmětů jako jsou například základy přírodních věd, občanská nauka, dějepis, tělesná výchova je tak zásadní, že zajistí dodržení počtu hodin v rámci ŠVP.

Přes výše jmenované nesmíme zapomínat na spolupráci s rodiči žáků. „*Společným znakem všech opatření podporujících spolupráci rodiny a školy v Evropě a v USA je pohled na rodiče jako na zainteresovaného a velmi vlivného partnera školy při edukaci dětí*“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 73).

Proti tomu konstatuje *Krajský plán primární prevence rizikového chování v Jihočeském kraji na období 2012 - 2015*, že do preventivních programů na školách a ve školních zařízeních v Jihočeském kraji se zatím stále nedaří zapojovat rodiče a zákonné zástupce. Rodiče zpravidla nemají o preventivní aktivity zájem anebo neví, čím by jim mohla být přínosná témata z oblasti prevence rizikového chování. Preventivní činnost s rodiči na středních školách se často omezuje pouze na oslovování rodičů prostřednictvím písemných sdělení nebo předávání informací na třídních (rodičovských) schůzkách především u prvních ročníků.

Schéma č. 2: Proces tvorby MPP

Zdroj: Miovský a kolektiv, 2010, s. 104

3.1. Hierarchické rozložení úkolů a rolí v rámci realizace prevence

Hierarchicky jsou pak úkoly a role, v rámci realizace prevence, jednotlivých participujících stran rozděleny podle Skácelové (2010, s. 2) takto. Ředitel školy (má odpovědnost za podporu, vytváření a realizaci programu), školní metodik (koordinuje přípravy a realizaci programu, vyhláška č. 72/2005 Sb., příloha č. 3 – standardní činnosti ŠMP), pedagogický sbor (jednotliví učitelé začleňují preventivní témata do výuky jednotlivých předmětů, ŠVP), třídní učitelé (stěžejní úloha při naplňování MPP), žáci (participují na přípravě a realizaci programu), metodik prevence PPP (zajišťuje odbornou a metodickou pomoc pro ŠMP a je garantem kvality programů), spolupráce s jinými organizacemi v regionu.

„Současná úloha NNO ve službách primární prevence je nezastupitelná. V zásadě platí, že přes zavedení a fungování minimálního preventivního programu ve školách a systematické vzdělávání školních metodiků prevence nalezneme např. školy, ve kterých dodnes NNO de facto supluje preventivní práci pedagogů“ (Miovský a kolektiv, 2010, s. 99).

Toto rozdělení plně vyhovuje při zpracování MPP a záleží na jednotlivém řediteli školy, jak přistoupí k vytvoření týmu.

3.2. Školní metodik prevence

Metodikem školní prevence je určen pedagog, který je odborně připraven pro výchovné poradenství v oblasti prevence.

„Mezi jeho hlavní činnosti patří sledování chování dětí a mládeže na úrovni pedagogické, psychologické a sociální, dále pak zjišťování negativních jevů, poruch a odchylek od normy a jejich pozdější náprava“ (Tyšer, 2006, s. 7).

Podle metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (2010, s. 6 - 7) školní metodik prevence vykonává činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské. Metodická a koordinační činnost školního metodika zahrnuje:

Koordinaci tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy, realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů, vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence, přípravu a realizaci aktivit

zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu, spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s odbornými pracovišti.

Metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy. Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů.

Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence sociálně patologických jevů v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.

Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.

V informační činnost školního se školní metodik prevence zaměřuje na:

Zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogům školy. Prezentační výsledky preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností. Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování.

V poradenské činnosti školní metodik prevence zaměřuje na:

Vyhledávání a pedagogickou diagnostiku žáků s rizikovými projevy, poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli). Spolupráci s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participaci na sledování faktorů, které ovlivňují rizikové chování. Přípravu podmínek pro integraci žáků s poruchami chování ve škole a koordinaci poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.

Podle Miovský a kolektiv (2010, s. 102) má mít každý metodik prevence k dispozici pro svou práci aktuální verze všech dokumentů, které tvoří základní rámec pro realizaci MPP a dalších preventivních aktivit jako platné školské dokumenty pro oblast primární prevence, koncepci primární prevence na úrovni celonárodní, kraje, obce, standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence

užívání návykových látek, dlouhodobou preventivní strategii školy, řád školy, krizový plán a postup školy při výskytu rizikových forem chování dětí a mládeže, sankční řád.

4. Monitoring, realizace a evaluace Minimálních preventivních programů

Pro programy, které většinou školám nabízejí NNO je v ČR nastavený *Celonárodní systém kontroly kvality preventivních programů a systém certifikací*. Tento propracovaný systém nás posunul mezi přední propagátory kvalitní a efektivní prevence. Na programy primární prevence rizikového chování se klade několik základních požadavků. Pokud daný program takové požadavky nesplňuje, nemůžeme ho považovat za primárněpreventivní program. V dalším textu se budu zabývat MPP, které zpracovávají, realizují a hodnotí samotné školy.

Nešpor (1999, s. 17) říká, že cíle, které budou hodnoceny, mají být měřitelné, definované, specifické, realistické a dosažitelné danými prostředky.

4.1. Evaluace Minimálního preventivního programu

Nedílnou součástí MPP je také způsob, kterým se hodnotí kvalita jeho provádění. Podle Skácelová (2010, s. 5) předmětem vyhodnocení musí být uskutečňovaný program, výsledky procesu změn, dopad na účastníky programu a dosažený efekt v porovnávání se záměrem.

Evaluace je nezbytná součástí MPP. Evaluace umožňuje systematicky získávat poznatky, jak konkrétní program funguje. Miovský a kolektiv (2010, s. 115) říká, že by měl být evaluován každý preventivní program, hrazený z veřejných prostředků, aby bylo zjištěno, zda je vhodný pro danou cílovou skupinu, zda je prováděn s doporučeními autorů, zda nepůsobí kontraproduktivně, zda program naplňuje cíle, které si definoval.

Při evaluaci sledujeme dvě oblasti. Kvalitativní oblast jako hodnocení dosažení stanovených cílů a indikátorů. Tato oblast nám se pomůže rozhodnout, zda v daném programu budeme pokračovat v následujícím období.

Kvantitativní oblast kam zahrnujeme počty aktivit, které byly pro jednotlivé cílové skupiny ve škole realizovány, množství jedinců, kteří tyto aktivity v rámci jednotlivých cílových skupin absolvovali.

Za evaluaci má být odpovědná konkrétní skupina osob. Tato skupina má vycházet z týmu školy, který se podílí na přípravě dokumentu MPP.

Evaluace se má zaměřit na všechny cílové skupiny, což jsou žáci nebo studenti, pedagogové, rodiče. Nejenom na žáky, protože ostatní skupiny poskytují důležité informace pro hodnocení a přípravu MPP pro další roky. „*Bez jasného popisu programu, jeho cílové skupiny, cílů atd. je provádění jakékoli evaluace prakticky vyloučeno*“ (Miovský a kolektiv, 2010, s. 116).

Vlastní průběh evaluace lze shrnout do následujících bodů:

- a) monitoring (získávání informace pro včasné odhalování rizik),
- b) volba způsobu uplatňování preventivních intervencí (plánování a vlastní realizace MPP),
- c) hodnocení jejich účinnosti (vlastní evaluace).

Skácelová (2010, s. 6) říká, že na závěr evaluace je nutné odpovědět na tyto otázky:

1. Bylo skutečně dosaženo stanoveného cíle.
2. Fungovaly programy, které byly realizované (jaké byly komplikace, co je ovlivnilo).
3. Na co je potřeba se příští rok zaměřit (případně stanovit nové cíle).

„*Hodnocení by mělo probíhat prostřednictvím třídních učitelů s podporou vedení školy v rámci spolupráce všech pedagogických a nepedagogických pracovníků dané školy či školského zařízení*“ (Miovský, 2004).

Součástí vyhodnocení MPP je prezentace výsledků na místní, regionální nebo celostátní úrovni. Škola musí prezentovat úspěchy své práce a věnovat se prezentování výsledků prevence rizikového chování v místním tisku, regionální TV, případně na odborných seminářích.

4.2. Zásady efektivní prevence rizikového chování u dětí a mládeže

Existuje několik obecných kritérií, která představují průnik různých výzkumných zjištění a praktických zkušeností, která můžeme souborně označit za zásady efektivní primární prevence. Standardy kvality preventivních programů (MŠMT, 2005) je taxativně uvádějí pro oblast prevence užívání návykových látek, nicméně se jedná o kritéria natolik obecná, že je můžeme přenést také na jiné oblasti rizikového chování. Na každý konkrétní program nebo intervenci bychom pak měli tato kritéria vztahovat a vyžadovat, aby byla beze zbytku naplněna, a považujeme

je za součást minimálních požadavků na preventivní programy ve školách (MŠMT, 2005).

„To, aby všeobecná prevence byla poskytnuta podstatné části žáků v dané třídě, nebo škole vychází z definice všeobecné prevence. Častá chyba, s níž se v praxi setkáváme, je že se některý program soustředí pouze na přípravu peer aktivistů a menší nebo žádnou pozornost věnuje realizaci programu za pomoci peer aktivistů v celých třídách“ (Nešpor, 1999, s. 8 - 9).

Miovský a kolektiv (2010, s. 39 - 41) hovoří o komplexnosti a kombinaci mnohočetných strategií působících na určitou cílovou skupinu (škola, rodina, vrstevníci, komunita, masmédia), kontinuitě působení a systematičnost plánování, cílenosti a adekvátnosti informací i forem působení vzhledem k cílové populaci a jejím věkovým, demografickým a sociokulturním charakteristikám, včasném začátku preventivních aktivit, pozitivní orientaci primární prevence a demonstrace konkrétních alternativ, využití „KAB“ modelu (orientace nikoliv pouze na úroveň informací, ale především na kvalitu postojů a změnu chování), využití „peer“ prvku, důraz na interakci a aktivní zapojení, denormalizaci, podpoře protektivních faktorů ve společnosti, nepoužívání neúčinných prostředků.

Podle Hartla, Hartlové (2000, s. 133) je efektivita brána jako schopnost dosahovat žádoucích cílů, vést k nim a je to také poměr účinků k vynaložené práci, k nákladům.

Při zpracování MPP nebo výběru preventivního programu musíme vycházet z požadavku, že bude mít u dané cílové skupiny skutečně měřitelný a ověřitelný pozitivní efekt. Tedy zda např. ovlivnil znalosti, postoje nebo názory účastníků programu. To nám ale nemůžeme stačit. Za skutečně efektivní preventivní program se považujeme ten, který prokazatelně pozitivně ovlivní chování cílové skupiny, např. v tom, že kouří tabák méně nebo vůbec, méně pije alkohol nebo méně užívá konopí.

Musíme mít na paměti, co říká časopis *Adiktologie* (2011/11 Suppl.), o efektivitě školních programů, kdy preventivní programy mohou na jedné straně výrazně snížit zdravotní rizika spojená s užíváním návykových látek nebo posouvat zahájení užívání těchto látek do vyššího věku. Na druhé straně však mohou působit zcela obráceně a cílovou skupinu negativně senzitivovat a vést kontraproduktivně k užívání drog ve vyšší míře.

„Volba cílové skupiny určuje nejvhodnější preventivní strategii, nejvhodnější prostředí pro ni a okruh osob, které má kromě dítěte zahrnovat. Bez jasné definice cílové skupiny, postupu práce s ní a hodnocení efektivity nemůže být prevence přínosná“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 264).

Evaluační studie efektivity jsou velmi komplexní a celkově nákladné. Škola ale může mapovat situaci v oblasti rizikového chování a zjišťovat potřeby žáků ve vztahu k prevenci za využití metod pozorování, jednoduchých dotazníků, rozhovorů se zaměstnanci školy, žáky a rodiči. Pokud škola vlastními silami realizuje preventivní program nebo MPP hodnotí jeho přípravu, realizaci, dodržení nastaveného časového rámce a vhodnosti metod. Evaluace aktivit v oblasti prevence rizikového chování je důležitou a nedílnou součástí práce pedagogických pracovníků, zejména školních metodiků prevence. Pokud se neprovádí nebo provádí jen zčásti, chybí zpětná vazba, která je pro každého účastníka tohoto procesu cenná.

Evaluace je pevnou součástí preventivních programů a zvládnutí její realizace by mělo být kompetencí každého školního metodika prevence a dalších pedagogických pracovníků. Měla by se stát jejich běžnou součástí jejich práce, což není vždy pravda. K zlepšení tohoto stavu by bylo vhodné více začlenit oblast evaluace do vzdělávání pedagogických pracovníků.

II. Praktická část

Cílem průzkumu je zjistit úroveň uvádění *Minimálních preventivních programů* do praxe, jejich zpracování podle doporučených pokynů MŠMT, zřizovatele a odborné literatury, které tematické celky jsou v nich nejčastěji zahrnuty, o jaká témata je zájem a jaká témata chybí. Dále se zaměřit na provádění školní prevence z pohledů studentů. Úplné znění dotazníku je uvedeno v příloze č. 7. Prostředí střední odborné školy technického zaměření a střední odborného učiliště jsem vybral, protože mě zajímal pohled respondentů na prováděnou problematiku prevence rizikového chování a dotazník měl provést sondu do jejich názorů.

5. Výzkumné otázky

1. Jsou Minimální preventivní programy zpracovány podle doporučených pokynů MŠMT, zřizovatele a odborné literatury?
2. Jak se pracuje se zpracovaným Minimálním preventivním programem na vybraných středních školách?
3. Které tematické celky jsou v Minimálním preventivním programu nejčastěji zahrnuty?
4. O jaká témata je v Minimálním preventivním programu mezi studenty zájem?
5. Jaká témata v Minimálním preventivním programu studentům chybí?

5.1. Použitá metodologie, metoda sběru dat

K zpracování průzkumu byla použita smíšená výzkumné strategie: kvantitativní, kvalitativní.

K zpracování a interpretaci získaných dat byly použity:

- matematicko-statistické postupy,
- kategorizace odpovědí, kódování,
- analýza pomocí textového editoru,
- program Excel (zpracování tabulek, grafů),
- grafické znázornění naměřených dat,
- zdrojem při zpracování tabulek a grafů je zpracovatel bakalářské práce.

Výzkumné metody

1. Analýza získaných dokumentů (*Minimální preventivní program*, výroční zprávy, zprávy České školní inspekce): výběr vhodných dokumentů, seřídění, popis.
2. Dotazník: nestandardizovaný, anonymní, doba vyplnění do 30 minut, otázky uzavřené, otevřené, otevřené otázky byly zpracovány kvalitativně pomocí kategorií, bylo použito škálování podle Likertovy škály.

5.2. Výzkumný vzorek

Výzkumu se zúčastnilo 74 respondentů. Jeden podsoubor tvořily první ročníky školy A (SOŠ) a A1 (SOU). Druhý podsoubor tvořila škola B (SOU). Školy byly vybrány ze základního souboru škol Jihočeského kraje. Věk respondentů se pohyboval mezi 16 až 22 lety.

V základním souboru jsou střední školy Jihočeského kraje. Podle *Seznamu zřizovaných organizací* (www.kraj-jihocesky.cz) je na území kraje 17 gymnázií, 3 umělecké školy, 5 obchodních akademií, 31 SOU a SOŠ, 6 středních průmyslových škol, 4 zdravotní školy, 1 lesnická, 1 pedagogická, celkem 68 škol.

Výzkumný soubor – soubor dostupný

- A) Dokumenty pro šetření: Minimální preventivní program, výroční zprávy za školní rok, inspekční zprávy České školní inspekce.
- B) Vybraní žáci středních škol (škola A, A1, B) - dotazníkové šetření.

V rámci „vstupu do terénu“ jsem jednal s řediteli školy, abych získal povolení k provedení dotazníkového šetření. Během jednání proběhla diskuse o tom, co chci zjistit a k čemu budou výsledky sloužit. Přislíb, že jim poskytnu výsledky dotazníkového šetření, pomohl k úspěšnému výsledku jednání. Následně ředitelé (zástupci ředitelů) škol provedli výběr respondentů (tříd) k dotazníkovému šetření. Můj předpoklad byl, že výzkumný vzorek bude 100 až 120 respondentů (3 x 40 studentů). Toto se číslo nepodařilo splnit. Důvodem byl malý počet studentů v třídách (ročníku) a jejich neúčast při vyučování ve škole.

Charakteristika školy A

Střední odborná škola a střední odborné učiliště v menším městě o přibližně 21 000 obyvatel, škola A má 3 studijní obory, 3 třídy, 31 učitelů. Škola A1 má 6 učebních oborů, 15 tříd, 13 učitelů a 9 učitelů odborného výcviku.

Charakteristika školy B

Střední odborné učiliště v malém městě o přibližně 5 000 obyvatel v blízké vzdálenosti od Českých Budějovic. Škola B má 7 učebních oborů, 13 tříd, 18 učitelů a 24 učitelů odborného výcviku.

Sběr a analýza dat

Průběh průzkumu:

- analýza dokumentů a textů,
- příprava dotazníku,
- domluva s ředitelem školy,
- distribuce dotazníků: přišel jsem osobně k zvolené skupině, provedl poučení, rozdál dotazníky, po vyplnění sebral a uložil do obálky, předpokládaná návratnost byla 100 %,
- vyhodnocení dotazníku, zpracování dat matematicko-statistickými postupy,
- psaní výzkumné zprávy,
- kontrola výzkumné zprávy,
- dopracování výzkumné zprávy.

A) Analýza MPP

1. Kritéria pro posouzení (obsahují dokumenty tyto okruhy):

- a) soubor pravidel pro zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na školních akcích,
- b) programy pro rozvoj dovedností pro život,
- c) programy na rozvoj sociálních dovedností,
  - komunikační dovednosti,
  - schopnost čelit sociálnímu tlaku,
  - asertivní dovednosti,
  - empatie,
- d) dovednosti sebeovlivnění,
  - kritické myšlení,
  - kreativní myšlení,
  - řešení problémů,
  - rozhodování,
- f) programy specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování,
  - prevence užívání alkoholu a návykových látek, plánování těhotenství, podpora duševní pohody a schopnost kooperativního učení,
- g) spolupráce s NNO a dalšími subjekty (MP, P ČR...),
- h) kolik hodin se vyčleňuje pro MPP.

2. Analýza podle následujících kategorií:

- období,
- činnost podle ročníků,
- činnost podle tříd,
- oblast spolupráce s ostatními členy pedagogického sboru,
- oblast spolupráce s rodiči,
- popis konkrétních akcí a projektů,
- finančního vyhodnocení programu,
- oblast náplně volného času,
- úkoly do budoucna.

B) Dotazníkové šetření

Dotazník byl zpracován jako nestandardizovaný, anonymní, doba vyplnění do 30 minut, otázky uzavřené, otevřené, otevřené otázky byly zpracovány kvalitativně pomocí kategorií, bylo použito škálování podle Likertovy škály.

Respondenti byli seznámeni se záměrem šetření a informováni o anonymitě dotazníků. Jak říká Švaříček, Šedová (2007, s. 45) důvěrnost bude zajištěna, když nebudou zveřejněna žádná data, jež by umožnila identifikovat účastníky průzkumu. Z toho důvodu jim zdůrazněno zajištění diskretnosti odpovědí. Dále byli upozorněni, aby v žádném případě na dotazník nevyplňovali žádné osobní údaje ani iniciály. Jedinými identifikačními údaji byly pohlaví a věk. Respondenti byli informováni o způsobu vyplňování dotazníků a ve třídě bylo takové rozmístění tak, aby měli možnost odpovídat zcela anonymně a bez ovlivnění spolužáků. Po dobu vyplňování jsem byl ve třídě přítomen. Vyplněné dotazníky jsem následně osobně vybral a uložil do obálky, aby ostatní neměli možnost nahlédnout do jiných vyplněných dotazníků.

5.3. Presentace dílčích výsledků

5.3.1. Dokumentace, MPP

Vyhodnocení výročních zpráv

Zkoumané výroční zprávy škol se problematikou prevence rizikového chování zabývají a vycházejí ze zpracovaných MPP. U školy A se rozebírá činnost domova mládeže o, kterých se MPP nezmiňuje. U školy B je možné vysledovat konkrétnější rozbor problematiky, zatímco v případě školy A to tak není. Drobným nedostatkem je neaktuální terminologie a výroční zpráva školy B, která není aktuální, ale lze předpokládat, že v podobném duchu je zpracován rok 2013 - 2014.

Vyhodnocení inspekčních zpráv

Ze zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) vyplývá, že Česká školní inspekce je jedna z mála možností kontroly MPP a z toho vyplývající prevence rizikového chování.

U školy A proběhla kontrola v roce 2011 a u školy B v roce 2010. Výpisy z inspekčních zpráv (viz. 5.2.) nám dokumentují, že školy v oblasti prevence

rizikového chování nemají nedostatky, MPP jsou zpracovány na standardní úrovni a plní svoji funkci. Metodici prevence absolvovali specializované studium.

Vyhodnocení MPP

Jednotlivé MPP byly vyhodnoceny podle uvedených kritérií a kategorií v kapitole 5.2.

Ve zkoumaných MPP, podle kritérií, nebyly uvedeny programy pro rozvoj dovedností pro život, na rozvoj sociálních dovedností a nešlo zjistit, kolik hodin se vyčleňuje pro MPP. Pracuje se s programy pro získání dovedností řešení problémů, rozhodování. Jsou připraveny programy specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování a je snaha zapojit do spolupráce NNO a další subjekty. Škola B má zahrnut soubor pravidel pro zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na školních akcích odkazem na školní řád.

Při zkoumání MPP podle kategorií byl od školy B k dispozici starší MPP, který odpovídal *Doporučené osnově zpracování MPP* (viz. [www.kraj-jihocesky.cz/odbor sociálních věcí a zdravotnictví krajského úřadu jihočeského kraje/prevence rizikového chování](http://www.kraj-jihocesky.cz/odbor_sociálních_věcí_a_zdravotnictví_krajského_úřadu_jihočeského_kraje/prevence_rizikového_chování)). U školy A byla k dispozici aktuální verze, zpracována volnou formou. Zde je potřeba doporučit již zmíněný vzor, protože je přehlednější a napomáhá při následném vyhodnocení. Obě školy mají uvedenou oblast spolupráce s ostatními členy pedagogického sboru, oblast spolupráce s rodiči, konkrétně popisují své akce a projekty ale není nikde uvedeno finanční vyhodnocení programu. Škola A proti škole B konkrétněji popisuje činnost podle ročníků a tříd, uvádí úkoly do budoucna, které lze více rozepsat. Škola B proti škole A konkrétněji popisuje oblast náplně volného času.

Podle metodického doporučení MŠMT k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (2010, s. 3) je potřeba u školy A reflektovat aktuální terminologii – rizikové chování, nepoužívat termín *sociálně patologické jevy*. Pojem sociálně patologické jevy je pojmem sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti (alkoholismus, krádeže, vraždy apod.), k nimž mimo jiné také musí směřovat opatření primární prevence. Nicméně ve školním prostředí pedagogové pracují s rizikovým chováním.

Podle inspekční zprávy školy A z roku 2011 má i škola A1 zpracován samostatný MPP, ale v době zpracování bakalářské práce nebyl k dispozici. Určitě

je vhodné zahrnout činnost domova mládeže školy A, zvláště když provádí kvalitní práci při prevenci rizikového chování (viz. výroční zpráva).

Při odpovědi na jednotlivé výzkumné otázky dostáváme tyto závěry:

Jsou Minimální preventivní programy zpracovány podle doporučených pokynů MŠMT, zřizovatele a odborné literatury?

MPP jsou zpracovány částečně podle doporučených postupů. Kladem školy A je, že má na svých webových stránkách Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže s přílohami (MŠMT, 2010), což může sloužit pedagogickým pracovníkům, jako návod, jak se zachovat v jednotlivých projevech rizikového chování. Všeobecně se dá konstatovat, že se nedaří používat aktuální terminologii a termín „sociálně nežádoucí jevy“ bude zakořeněn v pedagogickém prostředí ještě dlouhou dobu.

Zřizovatel poskytuje pro zpracování MPP dostatek podkladů a organizace krajských konferencí na různá témata prevence rizikového chování jsou velkým přínosem k zvyšování úrovně v oblasti prevence rizikového chování.

Odborná literatura se k zpracování MPP dostatečně nevyužívá. Programy jsou specificky zacílené na jednotlivé formy rizikového chování a chybí programy na rozvoj sociálních dovedností jako komunikační dovednosti, schopnost čelit sociálnímu tlaku, asertivní dovednosti, empatie, o kterých pojednává například Miovský a kolektiv (2010), časopisy *Adiktologie*. Doporučuji do literatury jednotlivých MPP doplnit publikace od Miovský a kolektiv *Primární prevence rizikového chování ve školství* a od Skácelové *Manuál pro tvorbu Minimálních preventivních programů pro školy*.

Pokud školy se nebudou využívat doporučení ze strany zřizovatele (*Krajský plán primární prevence rizikového chování v Jihočeském kraji na období 2012 - 2015*) těžko se bude dávat dohromady vyhodnocení na celokrajské úrovni.

Jak se pracuje se zpracovaným Minimálním preventivním programem na vybraných středních školách?

Školy zpracovávají MPP, protože to mají nařízeno. Česká školní inspekce plnění problematiky prevence rizikového chování kontroluje a metodicky školám pomáhá krajský školský koordinátor a metodik prevence v PPP. Vždy ale bude vždy záležet na řediteli školy a školním metodikovi prevence, jak budou k prevenci rizikového

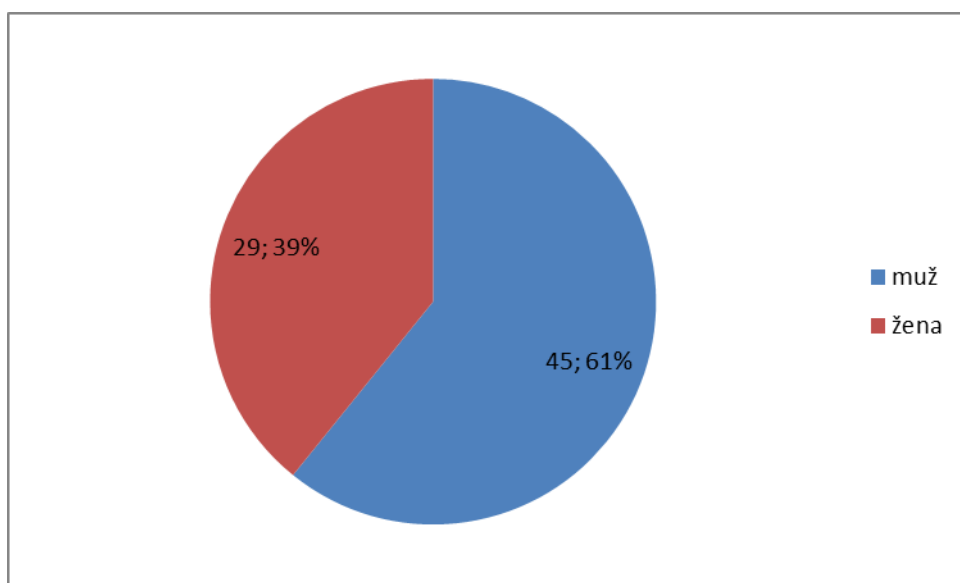
chování přistupovat. Z dotazníků vyplynulo, že velká část respondentů školního metodika prevence nezná, tak je nutné, aby se dostal více do povědomí studentů. Vybrané školy můžeme v oblasti práce s MPP hodnotit kladně.

Které tematické celky jsou v Minimálním preventivním programu nejčastěji zahrnuty?

V MPP jsou nejčastěji zahrnuta témata drogové závislosti, protože prevence zneužívání návykových látek je pro školy zásadní a jejich užívání může ovlivnit průběh vyučování. Sekundárně řeší projevy šikany. Zde je potřeba se více zaměřit na projev kyberšikany, která je v současné době na vzestupu. Další tematický celek se věnuje spolupráce školy s rodiči, kdy školy se snaží co nejvíce otevřít, ale ne vždy se podaří rodiče aktivizovat a větší část zůstává pasivní.

5.3.2. Dotazníkové šetření

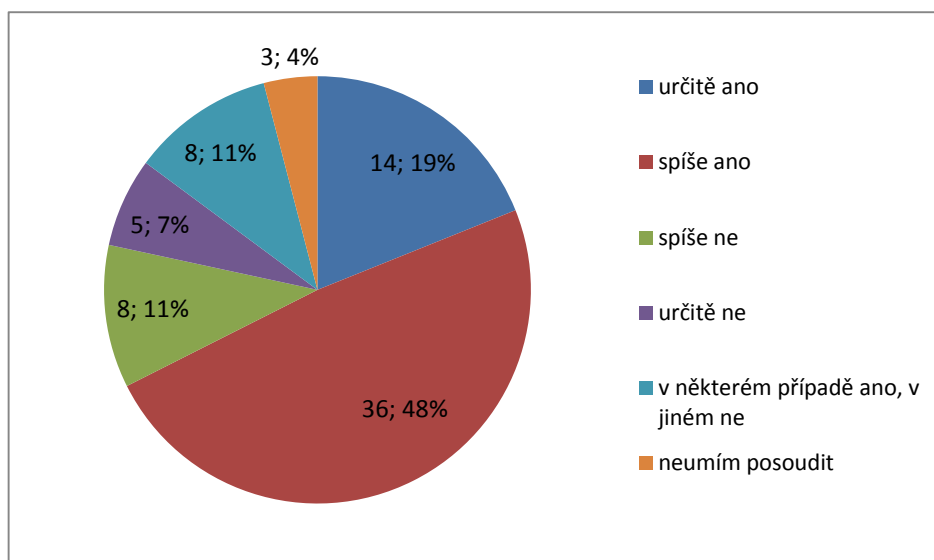
Graf č. 1: Rozdělení podle pohlaví (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Na středních školách, kde je převaha technických oborů a řemesel technického zaměření je předpoklad, že bude více mužů. Naopak v oborech zaměřených na služby mohou převažovat ženy.

Graf č. 2: Vyhodnocení otázky č. 1

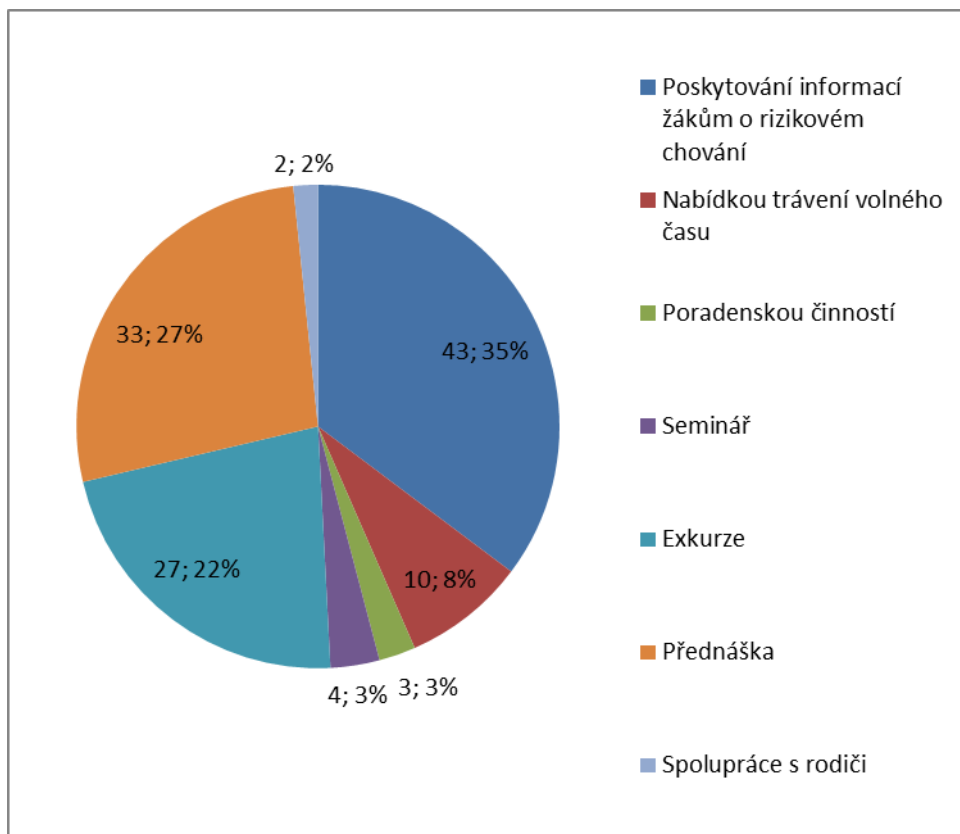
Setkali jste se během Vašeho studia s programy, které Vaše škola označila za prevenci rizikového chování (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Z grafu č. 2 se dá usuzovat, že na školách probíhají aktivity MPP, 50 respondentů (67%) uvedlo *spíše ano* a *určitě ano*.

Graf č. 3: Vyhodnocení otázky č. 2

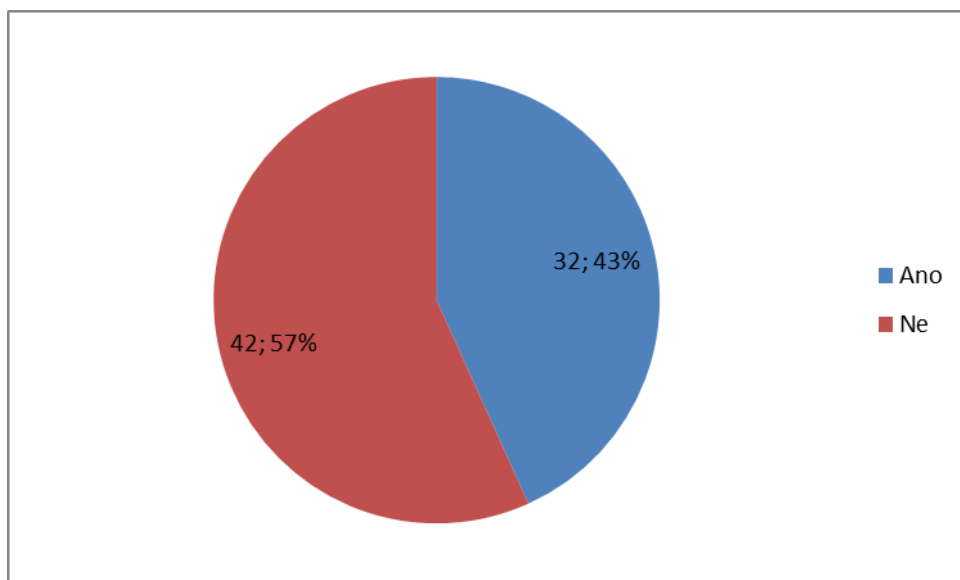
Vyberte, jakými aktivitami se Minimální preventivní program na Vaší škole probíhá, jaké zaměření měly programy, které jste ve škole v rámci prevence rizikového chování navštívili (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Podle 43 (35%) respondentů se MPP nejvíce zabývá poskytováním informací o rizikovém chování. Tato odpověď se dala očekávat, stejně jako forma přednáškou (33, 27%). Zajímavý údaj je o tom, že část preventivních programů probíhá prostřednictvím exkurzí.

Graf č. 4: Vyhodnocení otázky č. 3

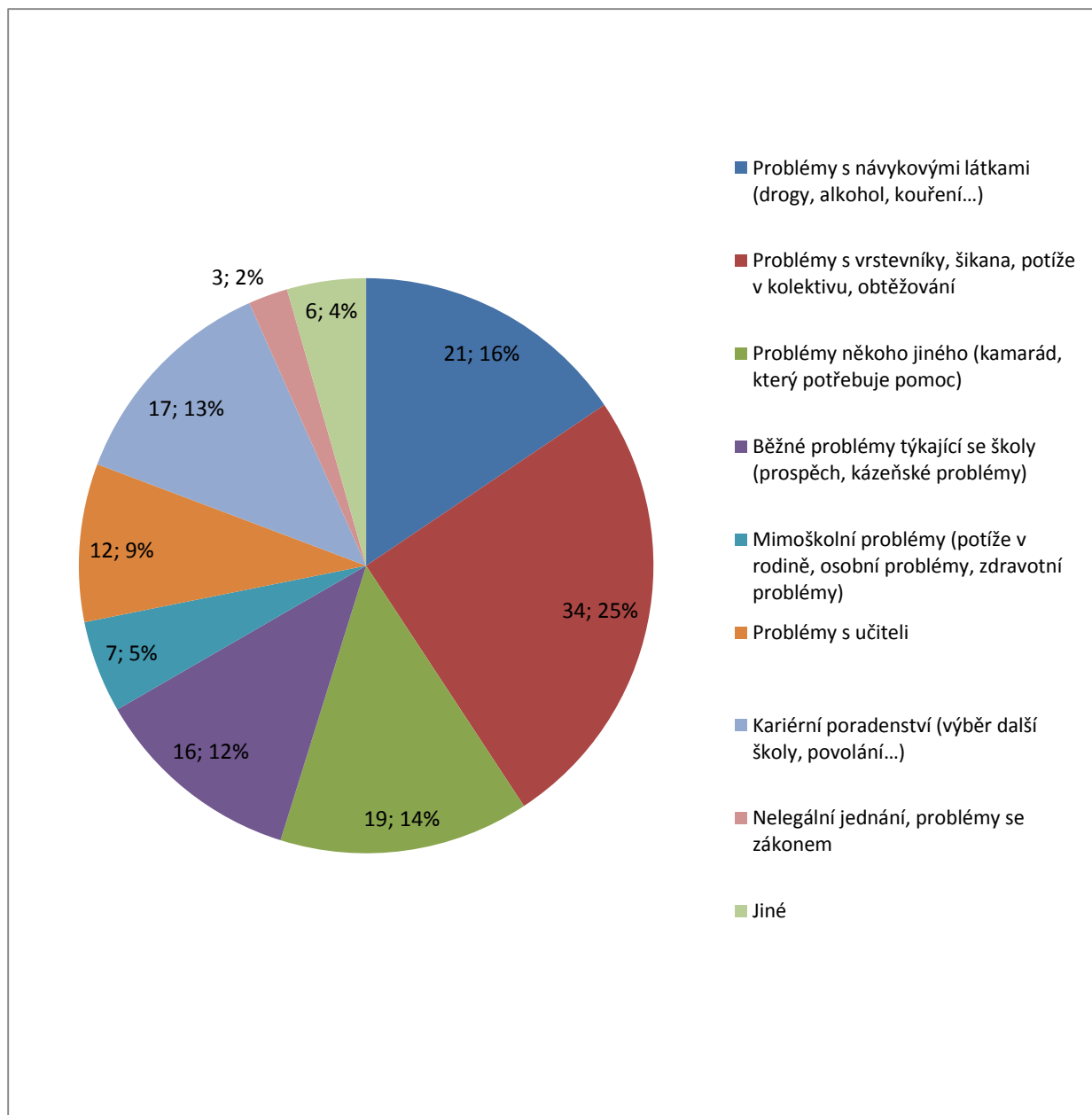
Znáte svého školního metodika prevence (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Výsledek, že 42 (57%) respondentů nezná školního metodika prevence je zarážející. Škola A a A1 má proti škole B větší počet odpovědí ne. Určitě z toho vychází doporučení, aby se školní metodici více dostávali do povědomí respondentů.

Graf č. 5: Vyhodnocení otázky č. 4

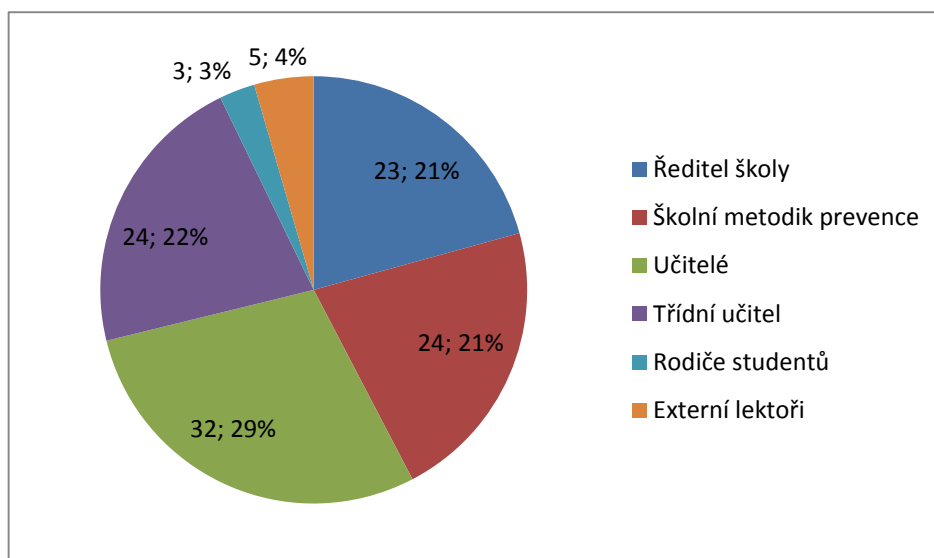
S jakým problémem byste se ve Vaší škole obrátil (a) na školního metodika prevence (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

V odpovědích 34 (25%) respondentů uvádí nejvíce problémy s vrstevníky, šikana, problémy někoho jiného, 17 respondentů (13%) uvádí kariérní poradenství (výběr další školy, povolání...). Z uvedené neznalosti svého školního metodika prevence a uvedení kariérního poradenství může vyplývat, že respondentům splývá metodik školní prevence s výchovným poradcem. Mezi jiné bylo uvedeno 4x *s ničím*, 1x *ani jedno poradím si sám!*, 1x *žádné*.

Graf č. 6: Vyhodnocení otázky č. 5

Kdo se podle Vás nejvíce podílí na realizaci preventivních programů u Vás ve škole (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

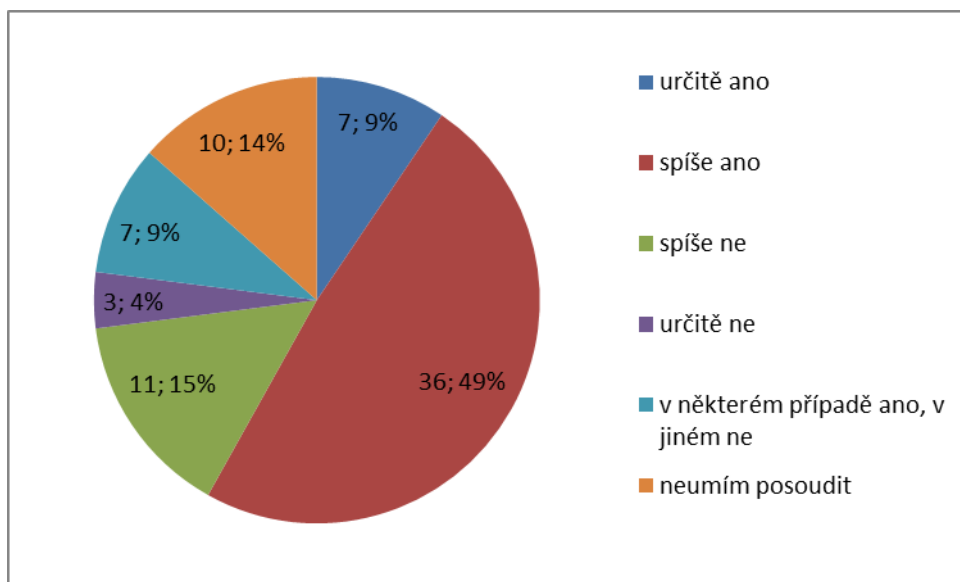

V odpovědích se respondenti rovnoměrně rozdělili mezi ředitele školy, školního metodika prevence, učitele a třídního učitele. U školy A byl nejvíce označen ředitel školy, učitelé, u školy B, školní metodik prevence a třídní učitel. Zajímavý údaj je od školy B uvedení externích lektorů, zatímco u škol A, A1 nejsou lektori vůbec uvedeni.

Graf č. 7: Vyhodnocení otázky č. 6

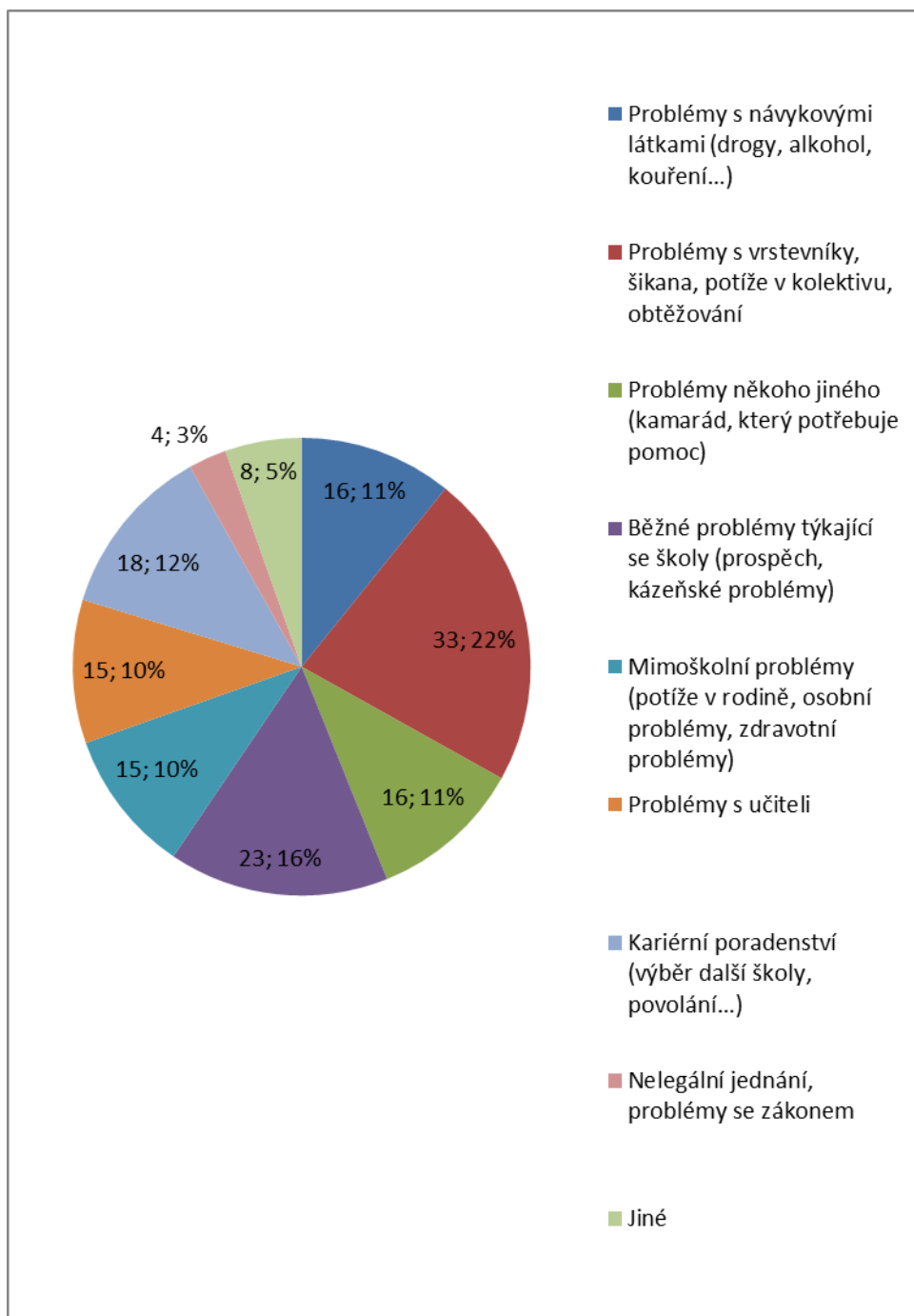
Jste spokojený(á) s nabídkou školy k prevenci rizikového chování (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

V odpovědi 36 (49%) respondentů uvedlo *spíše ano*. Z toho se dá usuzovat, že prevence rizikového chování na školách probíhá a respondenty zaujala.

Graf č. 8: Vyhodnocení otázky č. 7

S jakým problémem se podle Vás obrací Vaši spolužáci na školního metodika prevence (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

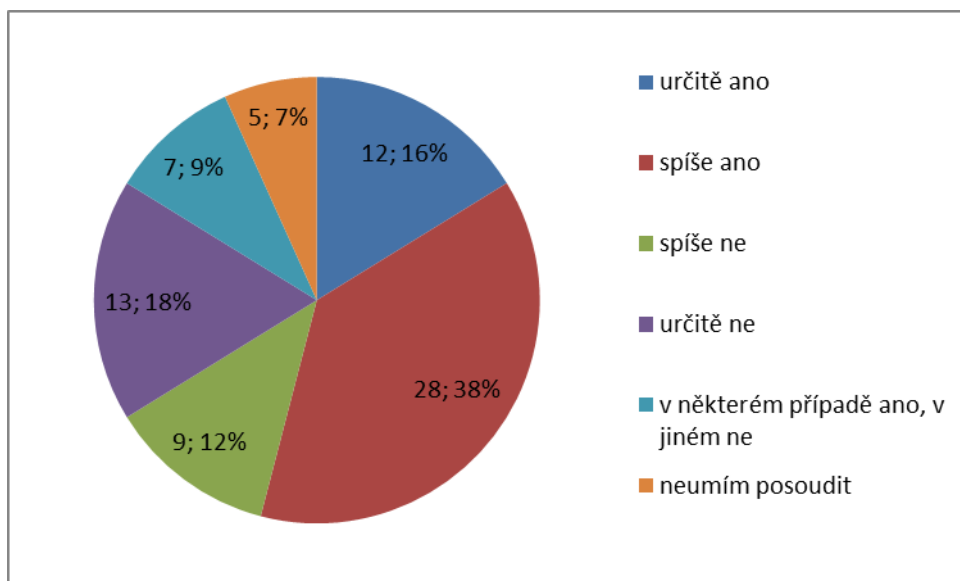

Z grafu vyplývá, že 33 (22%) respondentů uvádí nejvíce problémy s vrstevníky, šikana, 18 (12%) respondentů kariérní poradenství. Při formulaci otázky do dotazníku jsem počítal s tím, že respondenti budou odpovídat stejně jako na otázku č. 4. Tento

předpoklad se potvrdil. Znovu vysoce hodnocené kariérní poradenství (18, 12 %) ukazují na zaměření metodika školní prevence s výchovným poradcem.

Graf č. 9: Vyhodnocení otázky č. 8

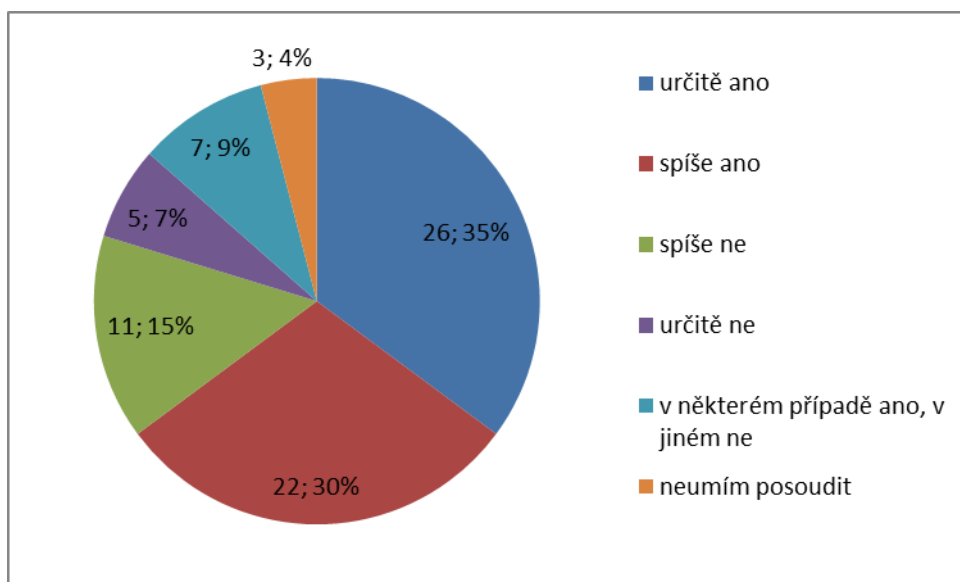
Zaujal Vás program proti rizikovému užívání drog (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Z hodnocení grafu vyplývá, že 40 respondentů (54 %) program proti rizikovému užívání drog zajímá. Dále z grafu č. 12 vyplývá, že respondenti mají zájem o téma jako je drogová závislost.

Graf č. 10: Vyhodnocení otázky č. 9

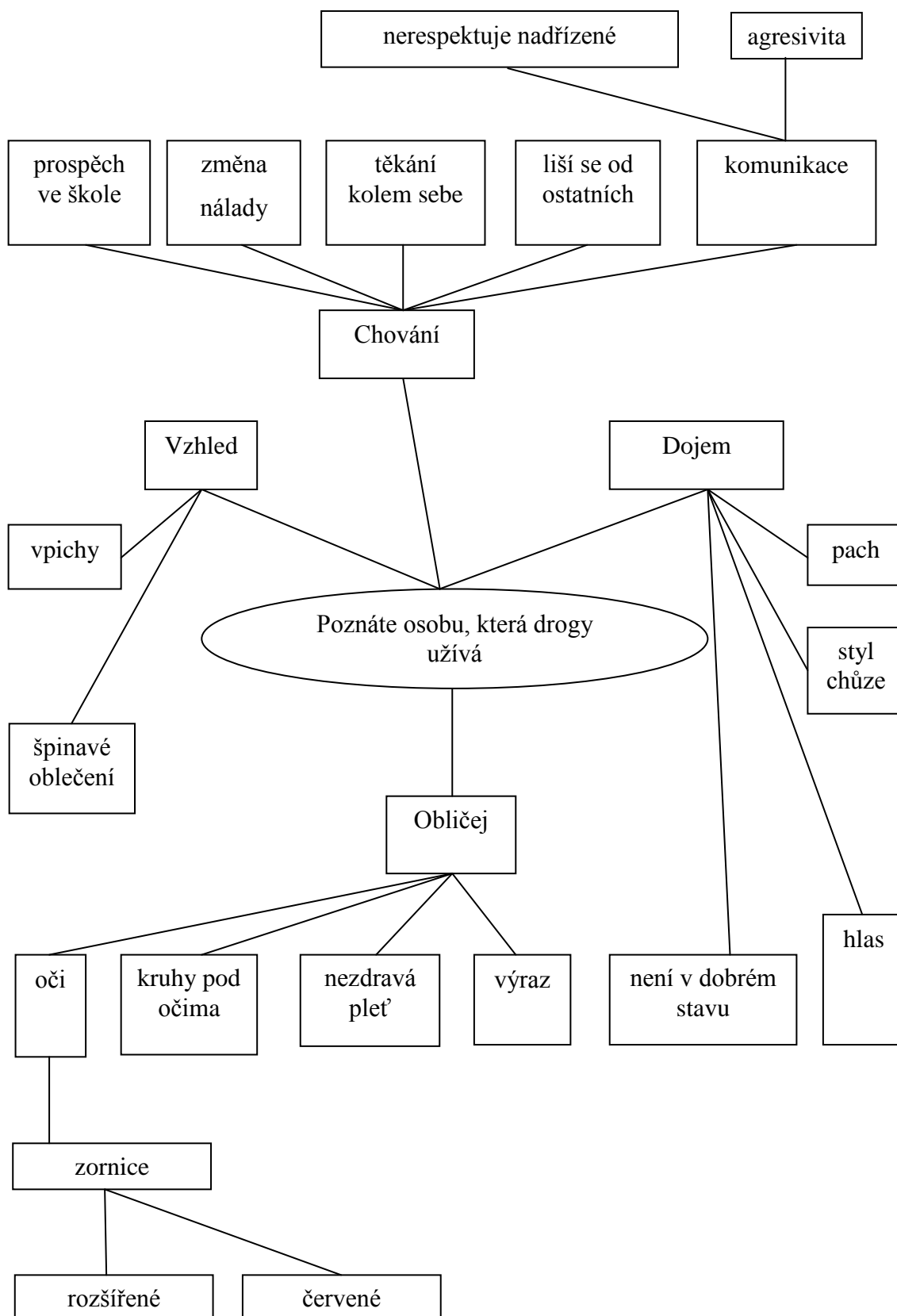
Poznáte osobu, která drogy užívá (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Z grafu vyplývá, že 58 (65 %) respondentů pozná uživatele drog. Zde se určitě promítají programy na drogovou problematiku probíhající na základních školách. Na prevenci zaměřenou na návykové látky se klade ve školství a ve společnosti velký důraz. Tato problematika, jak se uvádí v teoretické části, má dlouhou historii a programy prevence jsou nejvíce rozpracované.

Schéma č. 3: Vztahy mezi kategoriemi uvedenými respondenty

Vyhodnocení otázky č. 9a. Napište, podle čeho poznáte osobu, která drogy užívá?

Ve schématu č. 3 je konkrétnější rozpracování předchozí otázky č. 9. Schéma č. 3: Vztahy mezi kategoriemi, respondenti ukazují, že respondenti dokáží uvádět konkrétní projevy chování a jednání uživatele drog.

Tabulka č. 1: Vyhodnocení otázky č. 10.

Pomocí číslic 1 - 5, kdy 1 je nejméně a 5 je nejvíce škodlivá, označte, jak jsou podle Vás níže uvedené drogy škodlivé (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 69$).

Droga	Aritmetický průměr číselných hodnot		
	škola A, A1		škola B
alkohol	1,80	2,40	2,30
tabák	2,30	2,00	2,10
marihuana	3,10	2,50	3,40
heroin	4,50	4,40	5,00
kokain	4,30	4,50	4,80
pervitin	4,60	4,80	5,00
houba lysohlávka	3,90	3,40	4,30
léky (např. Rohypnol, Diolan)	3,10	3,40	3,80
těkavé látky (ředidla)	4,10	4,30	4,30

Poznámka:

škola A

1x byla ohodnocena škodlivost v pořadí 1 - 9: tabák, alkohol, marihuana, kokain, pervitin, heroin, houba lysohlávka, těkavé látky (ředidla), léky (např. Rohypnol, Diolan)

škola B

1x byla ohodnocena škodlivost v pořadí 1 - 9: těkavé látky (ředidla), kokain, pervitin, heroin, léky (např. Rohypnol, Diolan), marihuana, alkohol, tabák, houba lysohlávka

škola A 1

1x byla ohodnocena škodlivost v pořadí 1 - 9: tabák, marihuana alkohol, heroin, kokain, houba lysohlávka pervitin, těkavé látky (ředidla), léky (např. Rohypnol, Diolan)

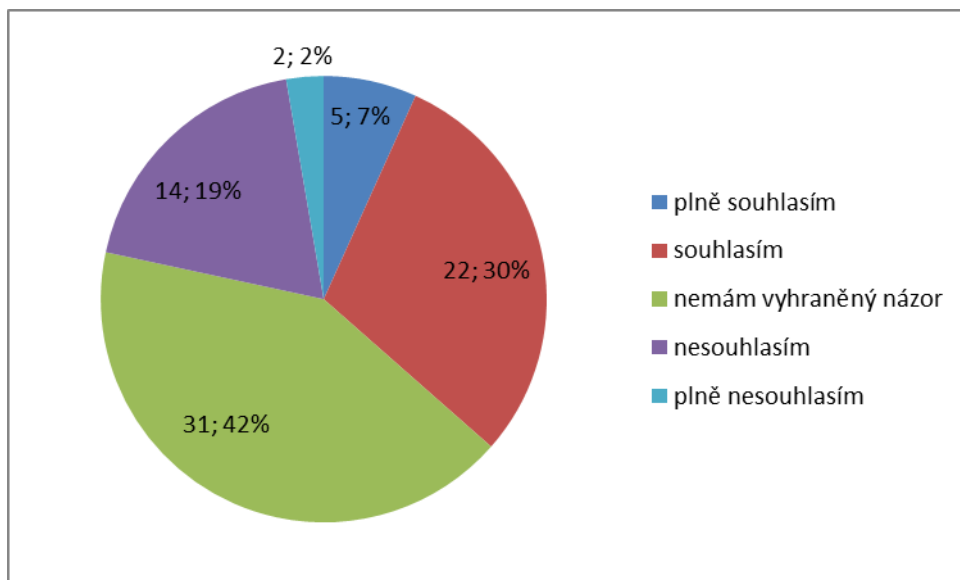
1x bylo dopsáno při hodnocení alkohol 2 - „záleží v jakém množství“

1x chybělo hodnocení u léků (např. Rohypnol, Diolan) a těkavých látek (ředidla)

Respondenti označili jako nejméně nebezpečné drogy alkohol a tabák. To odpovídá tomu, jak říká Fischer, Škoda (2008, s. 154, 156), že vzhledem k toleranci společnosti s naší kulturní tradicí jsou sociální důsledky související s alkoholismem a závislostí na nealkoholových látkách odlišné. Odlišnost však spočívá zejména v postoji společnosti k užívání alkoholu, které je tolerováno. Tolerance většinové společnosti vůči zneužívání drog je oproti alkoholu mnohem nižší, téměř nulová. Nálepka feťáka je silnějším stigmatem než označení alkoholika. Zajímavé je, že ženy označovaly léky jako málo škodlivé drogy.

Graf č. 11: Vyhodnocení otázky č. 11

Napište, jak souhlasíte s následujícím výrokem: „Díky aktivitám Minimálního preventivního programu jsem se začal (a) o problematiku zneužívání drog, alkoholu více zajímat“ (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

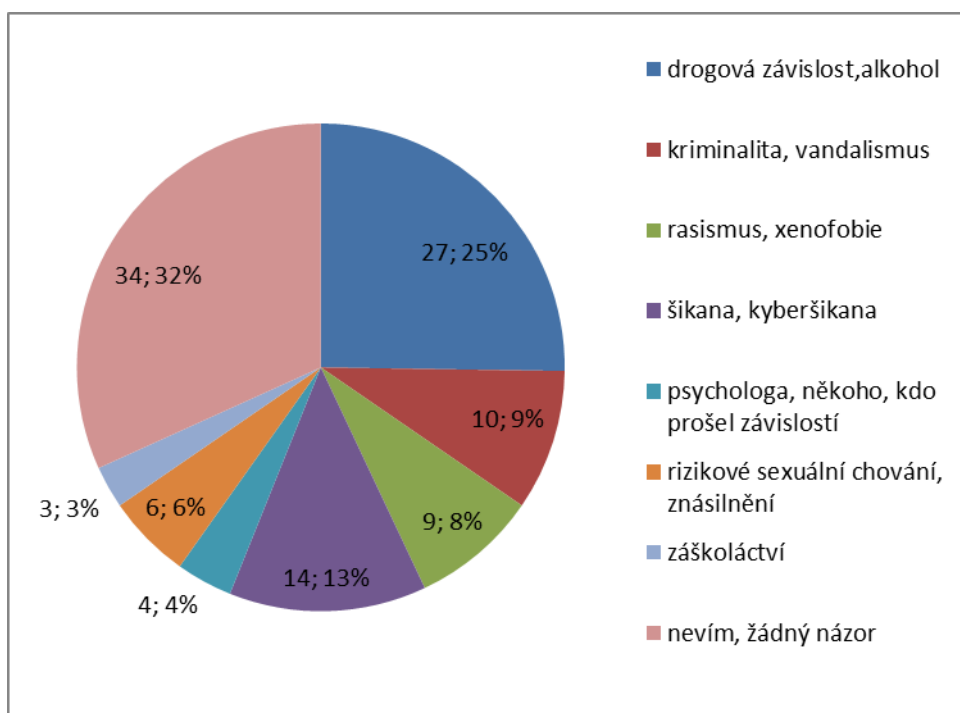

Respondenti uvedli v 37 % (27) *plně souhlasím a souhlasím*. Proti tomu je 21 % (16) *nesouhlasím a plně nesouhlasím*. Pokud k tomu připočítáme 42 % odpovědí *nemám vyhraněný názor*, tak nám z toho vyplývá, že respondenti vyjadřují nezájem. Dá se to ale chápat, že nebudou vyvíjet pouze svoji aktivitu, protože v grafu č. 12 a 13 zájem projevili.

Graf č. 12: Vyhodnocení otázky č. 12

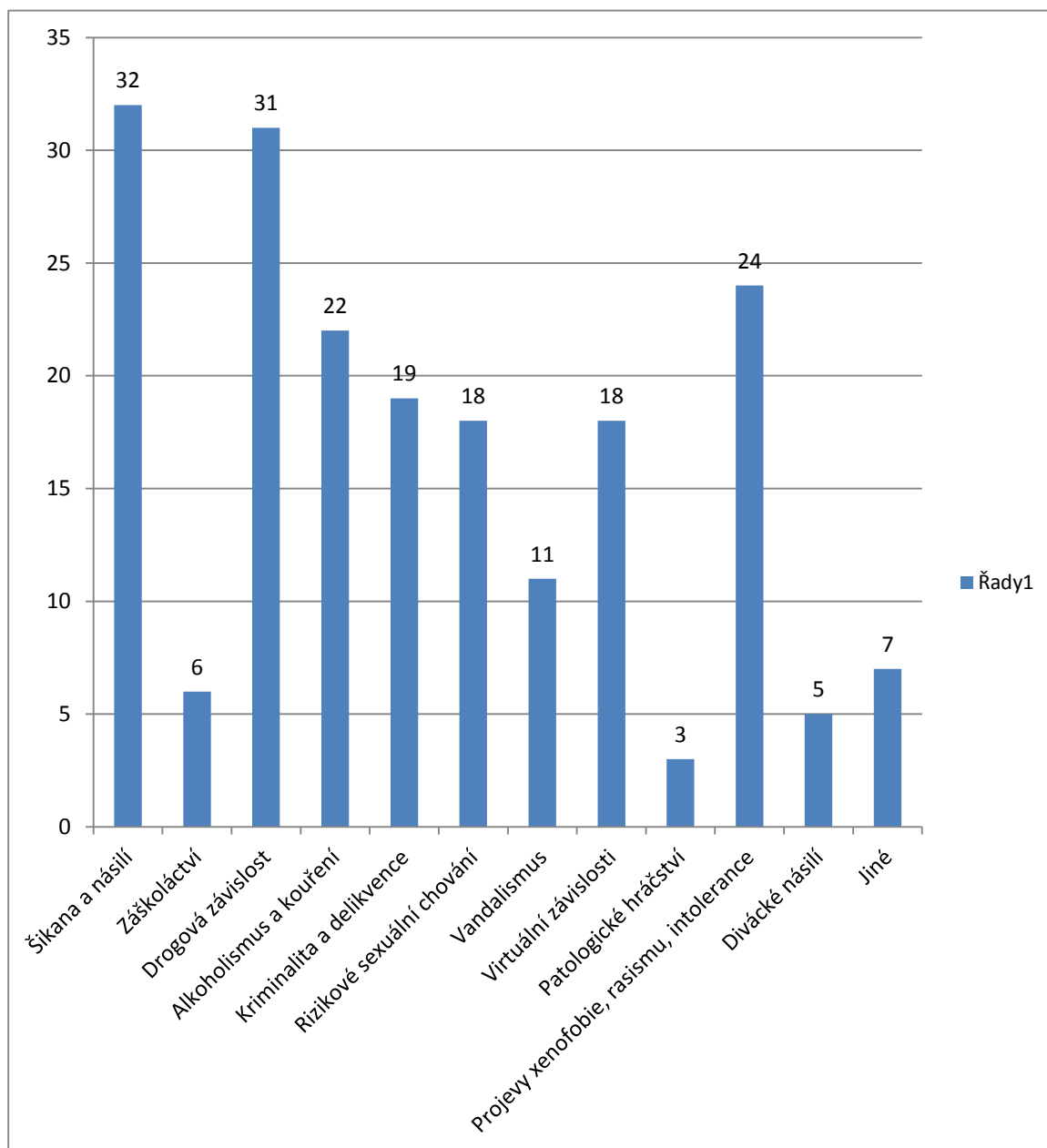
Jaké aktivity preventivních programů byste chtěli absolvovat na Vaší škole, kdybyste měli možnost toto ovlivnit (popište témata, která by byla dnes v prevenci nejvíce potřebná, pro Vás a ostatní žáky byla užitečná a zajímavá, bez ohledu na finanční náročnost, souhlas vedení školy), (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Respondenti by chtěli témata jako drogová závislost, alkohol (27, 25 %), šikana, kyberšikana (14, 13 %), kriminalita, vandalismus (10, 9 %), rasismus, xenofobie (9, 8 %), Je zarážející velké množství odpovědí *nevím, žádný názor*. To příkládám k tomu, že jsem použil otevřenou otázku, kde nebyly předem dané možnosti. Chtěl jsem zjistit, jak se respondenti dokáží písemně vyjádřit. I přes malý počet respondentů chci zmínit teorii jazykových kódů od britského sociologa Basila Bernsteina. Odpovědi školy A více připomínaly rozvinutý jazykový kód a u školy A1, B omezený jazykový kód.

Graf č. 13: Vyhodnocení otázky č. 13

Které z absolvovaných témat Vás nejvíce zaujalo, témata ve kterých byste chtěli získat další informace (údaje jsou uvedeny v relativních četnostech $f_i = 100$, $n_i = 74$).

Pravděpodobně z důvodu, že zde byly dané možnosti, vybraná témata se kroužkovala, byly odpovědi mnohem početnější. Respondenti projeví zájem o témata šikana a násilí, drogovou závislost, projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus (škola A, B), alkoholismus a kouření, kriminalita a delikvence,

rizikové sexuální chování a o téma virtuální závislost. U školy A1 byl menší zájem o projevy intolerance, ženy daly do popředí téma rizikové sexuální chování, znásilnění.

Při odpovědi na výzkumné otázky (viz. 5. kapitola) dostáváme tyto závěry:

O jaká témata je v Minimálním preventivním programu mezi studenty zájem?

Témata jako drogová závislost, alkohol, šikana jsou v MPP realizována a přesto vyhodnocení dotazníkového šetření ukázalo, že o tato témata je zájem. Dále vyplynul zájem už o zmíněnou kyberšikana. Následují témata jako kriminalita, vandalismus, projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus. Na druhou stranu velká část respondentů odpověděla nevim, žádný názor. Přikládám to k tomu, že při odpovědi na otázku č. 12 v dotazníku nebyly dané možnosti a respondenti se měli písemně vyjádřit a nejen kroužkovat odpovědi.

Jaká témata v Minimálním preventivním programu studentům chybí?

Pokud byly použity, v dotazníkovém šetření, uzavřené testové položky bylo konkrétních odpovědí více. Pokud měli respondenti napsat svůj vlastní názor, tak odpovědi nebyly tak vypovídající. Vyhodnocení ukázalo, že respondentům chybí témata jako projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus, alkoholismus a kouření, kriminalita a delikvence, rizikové sexuální chování. Na jedno z nejvíc požadované téma, a to projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus, se musí školy zaměřit, protože to napomůže probíhající multikulturní výchově, integraci a inkluzi ve školství a následně i v celé společnosti.

Závěr a diskuse dílčích výsledků

Škola má v prevenci nežádoucího, rizikového chování specifické poslání. Konečným a hlavním cílem primární prevence je, abychom v maximální možné míře předcházeli a současně redukovali míru rizik spojených s konkrétními projevy rizikového chování. Jsem přesvědčen, že primární prevence rizikového chování na SOU a SOŠ je potřebná, pokud bude prováděna odborníky a v požadované kvalitě. Systém prevence rizikového chování je dobře nastaven a záleží pouze na konkrétních lidech, jak ho naplňují. V ČR je nejvíce propracován systém primární prevence užívání návykových látek a k němu existuje dostatečné množství vhodných evaluačních nástrojů, které mohou používat nejen pedagogičtí pracovníci.

V teoretické části jsem se zaměřil na definování problematiky prevence rizikového chování, organizačního rámce školní prevence v České republice, tvorby MPP a jeho následné hodnocení. MPP je základní dokument pro prevenci rizikového chování na školách a slouží jako návod pro realizaci preventivních aktivit.

Práce měla za úkol zjistit úroveň uvádění Minimálních preventivních programů do praxe. Dále naznačit, jaké změny pomůžou změnit pohled studentů na problematiku prevence rizikového chování. Je to určitě přístup ředitele školy, školního metodika prevence a pedagogického sboru školy při zpracování MPP. Dále musí dílčí programy, které mají připraveny a vyzkoušeny obohatit o to co studenty zajímá a jaká témata jim chybí. Dále vše ovlivňuje nedostatek finančních prostředků a pro školy, zejména SOU, je velmi zatěžující soutěž o získávání grantů.

Cílem praktické části bylo zjistit, jaká je úroveň uvádění *Minimálních preventivních programů* do praxe, jejich zpracování podle doporučených pokynů MŠMT, zřizovatele a odborné literatury, které tematické celky jsou v nich nejčastěji zahrnuty, o jaká témata je mezi žáky zájem a jaká témata jim chybí. Dále se zaměřit na provádění školní prevence z pohledů studentů. Data byla sebrána prostřednictvím analýzy textu MPP, výročních zpráv za školní rok, inspekčních zpráv České školní inspekce a dotazníkového šetření u zkoumaných škol. Toto poskytlo odpovědi na výzkumné otázky. *Jsou Minimální preventivní programy zpracovány podle doporučených pokynů MŠMT, zřizovatele a odborné literatury? Jak se pracuje se zpracovaným Minimálním preventivním programem na vybraných středních školách?*

Které tematické celky jsou v Minimálním preventivním programu nejčastěji zahrnuty? O jaká témata je v Minimálním preventivním programu mezi studenty zájem? Jaká témata v Minimálním preventivním programu studentům chybí?

Získané informace z provedeného průzkumu můžou pomoci školním metodikům prevence, k zamyšlení nad tvorbou MPP, jeho vyhodnocení a nad zájmem jejich studentů.

Mým cílem bylo přiblížit situaci v realizaci MPP na příkladu vybraných středních škol. Zevšeobecnění výsledků je možné na typech zkoumaných škol v přibližně stejných malých městech, i když počet respondentů toto tvrzení limituje.

Celkově toto téma zaslouží větší podporu politiků a veřejnosti. *„V současné době také vzrostl společenský a osobní význam samotného období adolescence. Strukturální a kulturní modernizace vedla k institucionalizaci dospívání jako samotného a svébytného životního období“* (Macek, 2003, s. 69). Rizikové chování je považováno za jeden z atributů adolescence, a velká část dospívajících má s tímto chováním nějakou konkrétní zkušenost.

Diskuse k dílčím výsledkům

A) Dokumentace, MPP

Pokud vyjdeme ze závěrů inspekčních zpráv České školní inspekce, tak jsou vybrané školy v oblasti prevence rizikového chování bez nedostatků. Po prostudování výročních zpráv škol na daný školní rok zjistíme, že uvedený text vychází se zpracovaných MPP a zásadní je, že u školy A zde není zmínka o evaluaci, u školy B je text konkrétnější. Zarážející jsou neaktuální informace na webových stránkách školy B. Na webových stránkách nemají uveřejněn aktuální MPP a ani výroční zprávu za školní rok 2013 - 2014. Na webových stránkách školy A je dán k dispozici MPP střední školy a o existenci MPP pro školu A1 se dozvíme pouze z inspekční zprávy České školní inspekce. Škola A ve své výroční zprávě uvádí *„konzultační hodiny metodika protidrogové výchovy jsou stanoveny pro studenty i rodiče na konkrétní hodinu, po telefonické domluvě i mimo určený čas“*, což je asi prospěšné ale funkce metodika protidrogové výchovy není moc známa.

V MPP jsou nejčastěji zahrnuta témata drogové závislosti, protože prevence zneužívání návykových látek je pro školy zásadní a může ovlivnit průběh vyučování. Sekundárně se řeší projevy šikany. Následuje spolupráce školy s rodiči.

K terminologii je nutné dodat, že termín „sociálně patologické jevy“ se plně nahrazuje „rizikovým chováním“. Jedná se o kontext s trendy EU a tato terminologie je v souladu se školským zákonem

Dotazníkové šetření potvrdilo, že se na školách se zpracovanými MPP pracuje. Dále se prokázalo, jak říká (Miovský a kolektiv, 2010), že v současné době NNO z velké míry nahrazují preventivní práci pedagogů.

B) Dotazníkové šetření

Průzkum odhalil, že respondenti neznají svého školního metodika prevence a naznačil, že může docházet se záměnou s výchovným poradcem. To není moc dobrá vizitka pro metodiky prevence, ale to se dá v krátké době aktivnějším přístupem odstranit. Na druhou stranu je nutné konstatovat, že na škole A1, která měla nejhorší výsledek, jsou dveře školního metodika prevence řádně označeny a respondenti kolem nich chodí každý den ve škole.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že respondenty nejvíce zajímají témata jako drogová závislost, alkohol, šikana, kyberšikana. Následují témata jako kriminalita, vandalismus, projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus. Na otázku, jaká témata studentům nejvíce chybí, bylo zjištěno, že témata jako drogová problematika, projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus, alkoholismus a kouření, kriminalita a delikvence, rizikové sexuální chování.

Průzkum MPP prokázal, že školy se prevencí drogových závislostem věnují, ale respondenty moc neoslovují. Do budoucna se situace může zlepšit, pokud se tyto programy budou provádět atraktivněji. Je otázkou, kdy umožnit studentům besedu se současným nebo bývalým uživatelem nelegálních drog. Určitě to musí být ve 3. nebo 4. ročníku, kdy tato cílová skupina dokáže se získanou zkušeností kriticky zacházet. Musí se vzít v úvahu, že takový preventivní program může na jedné straně výrazně snížit zdravotní rizika spojená s užíváním návykových látek nebo posunout zahájení užívání těchto látek do vyššího věku ale na druhé straně však může působit zcela obráceně a cílovou skupinu negativně senzitivovat a vést kontraproduktivně k užívání drog ve vyšší míře (časopis Adiktologie (2011/11 Suppl.)

Velký zájem o projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus je potřeba podchytit a pravděpodobně koresponduje s děním v současném světě.

Ukázalo se, že alkohol a tabák respondenti nepovažují za nebezpečné drogy a u žen je větší sklon podceňovat a možná zneužívat léky.

Z prováděného dotazníkového šetření nevyplývalo, že „*dnešní mládež nic nezajímá*“. Velká většina respondentů aktivně spolupracovala.

Použitá literatura a prameny

- CANGELOSI, J. *Strategie řízení třídy*. Praha: Portál, 1994. 296 s. ISBN 80-7178-014-6.
- ČÁP, J., MAREŠ J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.
- FISCHER, S., ŠKODA, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha nakladatelství TRITON, 2008, s. 205. ISBN: 80-7387-014-0.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
- KLINIK A ADIKTOLOGIE 1. LF UK a VFN. *časopis Adiktologie 12 / 3*. Praha: sdružení SCAN, 2012. ISSN 1213-3841.
- KLINIK A ADIKTOLOGIE 1. LF UK a VFN. *časopis Adiktologie 11 Suppl.* Praha: sdružení SCAN, 2011. ISSN 1213-3841.
- LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MACEK, P. Adolescence. *Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003, 144 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN: 978-80-7367-825-8.
- MIOVSKÝ, Michal; SKÁCELOVÁ, L.; ZAPLETALOVÁ, J.; NOVÁK Petr a kolektiv. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN a Centrum adiktologie. 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- NEŠPOR, K., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Slovník prevence problémů působených návykovými látkami: pro rodiče a pedagogy*. Praha: Fortuna, 1999. 54 s. ISBN 80-7071-123-X.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Zásady efektivní primární prevence*. Sportpropag, Praha 1999, 40 s.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

SKÁCELOVÁ, L. *Manuál pro tvorbu Minimálních preventivních programů pro školy* [online]. 2010, [cit. 2015-01-23]. Dostupné z <<http://www.poradenskecentrum.cz>
ŠVARŤÍČEK, R.; ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
TYŠER, Jiří. *Školní metodik prevence*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 104 s. ISBN 80-86654-17-6.

Inspekční zprávy České školní inspekce Dostupné z <http://www.csicr.cz>
<http://www.csicr.cz/cz/dokumenty/inspekni-zpravy>

Krajský plán primární prevence rizikového chování v Jihočeském kraji na období 2012 - 2015. [online]. [cit. 2015-02-16] Dostupné z < [http://www.kraj-jihocesky.cz/odbor sociálních věcí a zdravotnictví krajského úřadu jihočeského kraje/prevence rizikového chování](http://www.kraj-jihocesky.cz/odbor_sociálních_věcí_a_zdravotnictví_krajského_úřadu_jihočeského_kraje/prevence_rizikového_chování)

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j.: 21291/2010-28 [online]. Praha: MŠMT, 2010 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z < <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>

Minimální preventivní program školy A (SOŠ a SOU) [online] [cit. 2015-02-02].

Minimální preventivní program školy B (SOU) [online] [cit. 2015-03-06].

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 - 2018. [online]. [cit. 2015-02-16] Dostupné z < [http://www.kraj-jihocesky.cz/odbor sociálních věcí a zdravotnictví krajského úřadu jihočeského kraje/prevence rizikového chování](http://www.kraj-jihocesky.cz/odbor_sociálních_věcí_a_zdravotnictví_krajského_úřadu_jihočeského_kraje/prevence_rizikového_chování)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Resumé

PEŠEK, J. Prevence rizikového chování na středních školách s pohledu studentů těchto škol. České Budějovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce Mgr. Miroslav Procházka Ph.D.

Klíčová slova: prevence, rizikové chování, primární prevence, minimální preventivní program, evaluace, nástroje evaluace.

Práce pojednává o možnostech prevence rizikového chování středních odborných školách a středních odborných učilištích. Prevence je nástrojem, který má velký potenciál k zabránění širokému výskytu projevům rizikového chování ve společnosti. Jedna z možností preventivního působení na osobnost člověka je v působení školy v rámci výchovně vzdělávacího procesu.

Činnost školy, která má za povinnost se zabývat prevencí rizikového chování, vyplývá ze zpracovaných Minimálních preventivních programů těchto škol. Dalším důležitým krokem škol jsou otázky evaluace těchto programů, včetně navržení vhodných evaluačních postupů pro zvýšení zájmu studentů o tuto problematiku.

Práce je drobnou sondou, zda školy zpracovávají Minimální preventivní programy podle doporučených pokynů MŠMT, zřizovatele a odborné literatury, jak se s nimi na školách pracuje, o co je v nich z pohledu studentů zájem a co v nich naopak chybí. Teoretická část definuje prevenci rizikového chování a je rozdělena do 4 kapitol. Zaměřuje na problematiku rizikového chování, organizační rámec školní prevence v České republice, Minimálními preventivními programy. V poslední kapitole se popisuje monitoring, realizace a hodnocení těchto programů.

Praktická část se věnuje rozboru Minimálním preventivním programům vybraných škol a vyhodnocení dat, které jsem zjistil pomocí dotazníkového šetření.

PEŠEK, J. Prevention of risky behavior in secondary schools by students of these schools.

Keywords: prevention, risk behavior, primary prevention, minimal preventive program, evaluation, evaluation instrument.

The work deals with the possibilities of risk behavior prevention at vocational high schools and vocational schools. Prevention is a tool that has great potential to inhibit the occurrence of acts of risk behavior in society.

The work detects whether the school handle Minimum preventive programs recommended by the Ministry of Education guidelines, founder and literature, how they work at schools with it, what are the students interested in, or what the students are missing in the program.

The theoretical part defines the prevention of risky behavior and it is divided into four chapters. The work focuses on the issues of risk behavior, organizational framework for school-based prevention in the Czech Republic and minimum prevention programs. In the last chapter I describe the monitoring, implementation and evaluation of these programs.

The practical part is devoted to the analysis of the Minimum preventive programs in selected schools and evaluation of data found out via questionnaire.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Zkratky
- Příloha č. 2 Minimální preventivní program - škola A
- Příloha č. 3 Výpis z výroční zprávy za školní rok 2013-2014 - škola A
- Příloha č. 4 Minimální preventivní program - škola B
- Příloha č. 5 Výpis z výroční zprávy za školní rok 2011/2012 - škola B
- Příloha č. 6 Výpisy z inspekčních zpráv České školní inspekce
- Příloha č. 7 Plné znění dotazníku
- Příloha č. 8 Přehled schémat, grafů, tabulek

Příloha č. 1 Zkratky

1. LF UK	1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze
AC	Agentura pro certifikace
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome
ČR	Česká republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČŠI	Česká školní inspekce
DVD	Digital Video Disc
EU	Evropská unie
KAB	Knowledge Attitudes Behaviour
MF ČR	Ministerstvo financí ČR
MO ČR	Ministerstvo obrany ČR
MPP	Minimální preventivní program
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MS ČR	Ministerstvo spravedlnosti České republiky
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
MZ ČR	Ministerstvo zdravotnictví České republiky
NNO	Nestátní neziskové organizace
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
PPRCH	Primární prevence rizikového chování
PS SPP	Pracovní skupina specifické primární prevence
RVKPP	Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky
RVPPK	Republikový výbor pro prevenci kriminality
RVP	Rámcový vzdělávací program
Sb.	Sbírka zákonů
SŠ	Střední škola
ŠMP	Školní metodik prevence
ŠVP	Školní vzdělávací program
ÚV	Úřad vlády
WHO	World Health Organization

Příloha č. 2 Minimální preventivní program - škola A

- upraveno vzhledem k zachování anonymity

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

Obsah programu:

1. Hlavní zásady programu

1.1 Obecné cíle

1.2 Základní informace o sociálně patologických jevech

1.3 Cíle pro studenty, pedagogy, třídní učitele, ředitele školy, výchovného poradce a metodika prevence

2. Realizace programu

2.1. Pedagogové a vedení školy budou na škole podporovat

2.2. Komunikační pořad

2.3. Samostatné projekty

2.4. Kontakt s rodiči

2.5. Kontakty s jinými organizacemi

2.6. Koordinace působení v jednotlivých předmětech

2.7. Vytváření podmínek pro společnou činnost dětí v době mimo vyučování

2.8. Konzultační hodiny

3. Doplnkové aktivity a informace studentům

3.1. Videoprogramy

3.2. Odborná literatura

3.3. Informační nástěnka

3.4. Informace na internetových stránkách školy

3.5. Spolupráce s odborníky

3.6. Propagace

4. Závěr

Hlavní zásady programu

1. 1. Obecné cíle

Průběžně budeme sledovat výskyt výukových a výchovných problémů studentů a tříd. Operativně či na pedagogických konferencích – vedení školy, pedagogové, třídní učitelé, výchovná poradkyně- se tyto problémy řeší, studenti mají možnost vyjadřovat se k navrhovaným opatřením, spolupracujeme s rodiči problémových studentů (třídní schůzky, individuální kontakty telefonické či osobní). K dispozici máme audio a video, dataprojektory, přístroje, počítače a přístup na internet, tělocvičny. Vedení školy vytváří vhodné podmínky pro realizaci našich projektů. Studenti mají možnost se účastnit sportovních akcí pořádaných školou i domovem mládeže.

V programu se budeme věnovat oblasti sociálně-patologických jevů – konkrétně projevům šikany a násilí mezi dětmi, dále drogové problematice, spolupracovat s Policií ČR, věnovat se problematice rodičovství a pohlavního života, výchovně dopravnímu programu. Náš pedagogický sbor je seznámen a proškolen s problematikou diagnostiky a řešení šikany. Pedagogický sbor má k dispozici dostatek odborných publikací k tématice sociálně patologických jevů v školní knihovně.

1.2 Základní informace o sociálně patologických jevech

Máme – li obecně vymezit problém, jedná se o problematiku šikany a násilí, záškoláctví, drogových závislostí, alkoholismu a kouření, zneužívání anabolik a dalších medikamentů, kriminality a delikvence, rizikového sexuálního chování, vandalismu, virtuálních závislostí, patologického hráčství, projevů xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismu, komerčního zneužívání dětí, syndromu týraných a zneužívaných dětí a diváckého násilí. Konkrétní projevy těchto sociálních patologií se na naší škole i nadále vyskytují jen velmi omezeně, sledujeme je průběžně a svůj program jsme připraveni kdykoli modifikovat podle aktuálních potřeb rodičů, studentů a pedagogů.

1.3. Cíle pro studenty, pedagogy, třídní učitele, ředitele školy, výchovného poradce a metodika prevence

Studenti by měli mít následující znalosti, dovednosti a postoje:

- umět posoudit rizika, která užívání drog přináší, jejich vliv na zdraví, budoucí zaměstnání i úroveň vzdělání
- dokázat odmítnout nabízenou drogu
- mít zodpovědný přístup k životu, zdraví, vlastní morálce a osobním hodnotám
- chápat význam vlastního zodpovědného chování vůči společnosti
- umět nalézt pomoc sobě i druhým
- umět si vytvořit vlastní pozitivní obraz
- znát právní důsledky šikany, zastrašování a užití násilí

Studenti by měly být vedeni:

- k rozvíjení sociálních dovedností, které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování a uvědomění si důsledků jednání
- k vedení zdravého způsobu života
- k odolnosti proti stresu, negativním zážitkům a vlivům
- k samostatnému správnému rozhodování
- ke schopnosti týmové práce
- ke schopnosti řešit problémy
- k podílení se na tvorbě prostředí a životních podmínek
- k pěstování právního vědomí

Cíle pro pedagogické pracovníky:

- být pozitivní v přístupu ke studentům – smysluplné učení, přiměřenost
- vyučovat za aktivní účasti studentů – spolupráce, motivující hodnocení, stimulační hry (relaxační techniky, diskuse, projekty, hraní rolí, empatie, kreslení, nácvik komunikace)
- koordinovat preventivní aktivity
- využívat internet k interaktivnímu vzdělávání, předávání informací dětem, mládeži, rodičům a pedagogům o zdravém životním stylu a sociálně patologických jevech, k výměně zkušeností, k informacím o realizovaných projektech apod.

- důsledně trvat na dodržování školního řádu (nestačí přečíst na začátku školního roku, je třeba, aby studenti pocíťovali, že dodržovat školní řád se vyplácí
- pro občanskou nauku – právní aspekty chování, práva dětí, komunikace, sociální kompetence a dovednosti, rodinná a občanská výchova
- pro chemii – návykové látky a jejich účinky na organismus
- pro tělesnou výchovu – organizovat několikadenní intenzivní pohybové soustředění – sportovní kurzy
- výuka jazyků a literatury – trénovat komunikační dovednosti, pracovat s texty jako s modelovými příběhy

Cíle pro třídní učitele:

- být sociálním manažerem třídy jako sociální skupiny
- mít pravidelný kontakt se třídou
- pomáhat řešit školní i osobní problémy studentů
- podporovat vícedenní pobytové aktivity – hlubší vzájemné poznávání účastníků, prohlubování důvěry, podchycení nežádoucích projevů chování, zvládnutí náročných fyzických a duševních situací.

Ředitel školy:

- vytváří podmínky pro realizaci prevence v oblasti sociálně patologických jevů
- pověřuje vhodného pracovníka funkcí školního metodika prevence
- zodpovídá za soustavné vzdělávání pracovníků školy v oblasti prevence
- zajišťuje spolupráci s rodiči, popř. zákonnými zástupci v oblasti prevence
- sleduje efektivitu jednotlivých preventivních aktivit
- zajišťuje zakotvení preventivních opatření proti sociálně patologickým jevům v řádu školy
- provádí příslušná opatření při výskytu sociálně patologických jevů ve škole

Školní metodik prevence a výchovný poradce:

- koordinují realizaci MPP ve škole
- podílejí se na soustavném vzdělávání pracovníků školy v oblasti prevence - aktuální informace z časopisu Prevence
- zajišťují hodnocení procesů a výsledků MPP
- podílejí se na opatřeních při výskytu sociálně patologických jevů ve škole
- zajišťují časovou a tematickou koordinaci v hodinách občanské nauky, českého jazyka a chemie.

Realizace programu

2.1. Pedagogové a vedení školy budou na škole podporovat:

- zdravý životní styl
- rozvoj etického a právního vědomí a občanských postojů
- spolupráci s rodiči
- nabídku a využití mimoškolní zájmové činnosti - zde se jedná o využití tělocvičen v areálu školy
- spolupráci vyučujících konkrétních předmětů, výchovného poradce, vedení školy, rodičů a třídního učitele
- zvýšenou vnímavost na negativní jevy při dozoru nad žáky
- uvědomění si rizika těchto jevů na výletech, kurzech, při sportovních aktivitách (rozlišit sportovně akceptovatelné nadšení a úsilí zvítězit od nepřijatelného ponižování protivníka)
- širší povědomí o možnosti konzultací výchovného poradce s rodiči
- vytváření pozitivní motivace ke studiu a dobrým studijním výsledkům
- prezentaci školy, jejích výsledků a výsledků studentů v soutěžích
- účast v humanitárních aktivitách
- vztah studentů k prostředí školy – společná péče o třídy a výzdobu školy
- vedení studentů k zájmu o divadlo, výlety, exkurze a sportovní aktivity
- komunikaci mezi studenty, pedagogy a rodiči studentů
- prezentaci práce rady školy a studentské rady jako orgánu studentů
- realizaci samostatných projektů a akcí v rámci MPP

- posilování pozitivního sebehodnocení studentů a jejich přátelských vztahů ve skupině
- využívání skupinových forem výuky
- efektivní začleňování herních a prožitkových aktivit do výuky
- další vzdělávání pedagogů v oblasti moderních metod výuky

2.2 Komunikační pořad

Studentům je ze strany školy nabídnuta informace „Jak přestat brát drogy“ a „Kde hledat pomoc“. Jsou dostupné aktuální informace odborné literatury, např. časopis Prevence.

2.3 Samostatné projekty

Výchovně dopravní program

Program je zaměřen na eliminaci rizikového chování žáků v dopravním provozu (nejčastější příčina úmrtí u mládeže – úraz, nejčastěji v dopravě). Realizace LVK, provede Policie ČR formou jednogodinové přednášky v 1. ročnících.

Ochrana člověka za mimořádných situací

Program vychází z pokynu MŠMT čj. 12050/03-22 ze dne 4. března 2003. Realizace interní, provedena následovně:

První pomoc – v každém ročníku 2 hod. v rámci ZSV nebo občanské nauky.

Havárie s únikem nebezpečných látek, radiační havárie – 1. ročník v rámci chemie.

Živelné pohromy – 2. ročník v rámci OBN

Ochrana obyvatelstva – 3. ročník v rámci OBN

Ostatní předepsané hodiny jsou zahrnuty ve cvičné evakuaci školy a na sportovním kurzu.

Program proti rasismu

Interně realizovaný program zaměřený na soužití s romskou menšinou. Realizace v hodinách občanské nauky "národy a národnosti na našem území". Forma – přednáška s diskuzí. Cílem je především seznámit se základními fakty o historii našich Romů a současných problémech jejich komunity. Hlavní důraz je položen na rozlišení dobrých a špatných řešení problémů vzájemného soužití.

Program proti rizikovému užívání drog

Program se realizuje v hodinách občanské nauky. Má několik částí, forma je volena podle tématu (přednáška, diskuze, skupinová práce, briefstorming apod.)

Jednotlivé části a jejich popis:

Kouření – stručný výčet rizik a společná poradna fiktivní osobě, která chce kouření omezit;

Alkohol – rozpoznání druhé tváře (nejde o informace, ale o uvědomění si společenské lži o neškodnosti alkoholu).

Protidrogová legislativa – žáci se seznamují s příslušnými paragrafy trestního zákona a zákona o přestupcích, podle těchto norem soudí daný konkrétní případ;

Tvrdé drogy – účinky a rizika – srovnávání přínosů a záporů, porovnání drog z hlediska rizik.

Program proti nejhorším infekčním chorobám

Program bude realizován externě, popřípadě se začlení jako jedno z témat do Ochrany člověka za mimořádných situací. Forma – beseda s promítáním DVD drogy a infekční choroby.

Program proti šikaně

Program realizovaný rámci občanské nauky. Cíle – nahlédnout šikanu jako poruchu fungování skupiny, vzbudit vnímavost celé skupiny vůči počátečním projevům šikany, motivovat studenty k případnému oznámení podobných problémů.

2.4. Kontakt s rodiči

Rodiče jsou pravidelně informováni na třídních schůzkách o aktuálních problémech studentů a jejich řešení. Akutní případy se řeší ihned. Budeme pokračovat s příležitostnou distribucí tematických letáků rodičům studentů. Dalším zdrojem informací je studijní průkaz. O způsobech trávení volného času studentů mohou rozhodovat spíše rodiče než škola. Rodiče jsou informováni o postojích školy k preventivní strategii a o oblasti sociálně patologických jevů a na pravidelných třídních schůzkách třídními učiteli. Žádoucí je účast rodičů na vzdělávacích a výchovných aktivitách školy – např. na třídních výletech, oslavách, návštěvách divadelních představení a koncertů.

Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči

1. dny otevřených dveří + schůzky s rodiči 6. 11. 2014,
12. 12. 2014,
2. stužkovací maturitní plesy 4. ročníků leden 2014
3. Majáles květen 2015
4. Prezentace škol 6. 11. 2014

2.5 Kontakty s jinými organizacemi

Škola v oblasti prevence sociálně-patologických jevů spolupracuje s Pedagogicko-psychologickou poradnou České Budějovice, Krajským úřadem Jihočeského kraje, Státním zastupitelstvím ČR, vzdělávacími institucemi (pedagogickými centry, pedagogickými fakultami), Policií ČR.

2.6 Koordinace působení v jednotlivých předmětech

V tomto roce vyučující občanské nauky, tělesné výchovy, českého jazyka a chemie koordinují své tematické plány a rovnoměrně působí na studenty v oblasti prevence. Cílem je zabránit akumulaci podobných námětů v jedné třídě a jednom předmětu.

2.7 Vytváření podmínek pro společnou činnost dětí v době mimo vyučování

Studenti mají k dispozici knihovnu, tělocvičny v areálu školy, městský stadion. Svůj volný čas tráví mnoho studentů v mimoškolních sportovních a zájmových organizacích.

2.8 Konzultační hodiny

Studenti jsou informováni o možnosti kdykoli konzultovat své problémy s třídním profesorem, výchovným poradcem, metodikem prevence a odborníky na specializovaných pracovištích, jejichž kontaktní adresy a telefony jsou na nástěnce výchovného poradenství a na internetových stránkách školy. Hodiny jsou určeny dle individuální potřeby studentů.

3. Doplnkové aktivity a informace studentům

3.1. Videoprogramy:

- Když musíš, tak musíš.
- Řekni drogám ne I.
- Řekni drogám ne II.
- Svoboda volby.
- DVD Pokušení

3.2. Odborná literatura:

Autor Název

Zdeňka Márová Problémy při výchově dorůstající dcery

Radek John Memento

F. Christiane My děti ze stanice ZOO

Henri Joyeux City – Sexualita – AIDS

Martin Němec Perníková věž

Karel Žilák Pusinka

Radek Hanykovic Pro drogy nemá smysl umírat

Karel Žilák Jehla

Kamila Velikovská Odsouzená

Kamila Velikovská Svobodná, ale za mřížemi

Jaroslava Pondělíčková, MUDr. Nezralá sexualita

Bohumil Ždichynec Člověk, práce a zdraví

Vladimír Barták MUDr. CSc. Besedy se snoubenci

Jan Vymětal Psychoterapie

Marta Brtníková MUDr. Jsem žena, kterou hledáš – jsem muž, kterého potřebuješ

Karel Nešpor prim. MUDr. CSc. Prevence problémů způsobených návykovými látkami na školách

Karel Nešpor prim. MUDr. CSc. Romantická období končí – návykové látky

Jiří Presl MUDr. Drogová závislost

Jiří Presl MUDr. Drogová závislost

Karel Nešpor prim. MUDr. CSc. Vaše děti a návykové látky

Allen Caar Jak přestat kouřit

Paula Goodyer Drogy + Teenager

Karel Nešpor prim. MUDr. CSc. Jak zůstat fit a předejít závislostem
Michele Elliottová Jak ochránit své dítě
Michal Kolář Bolest šikanování
Marie Vágnerová Prof. RNDr. CSc. Psychopatologie pro pomáhající profese
Karel Nešpor MUDr. CSc. Týká se to i mne?
Karel Nešpor MUDr. CSc. Alkohol, drogy a vaše děti
Stanislav Langer Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění
Jiřina Taxová Pedagogicko-psychologické zvláštnosti
Libor Míček PhDr. CSc. Duševní hygiena
Petr Vasiljevič Makoveckij Vezmi rozum do hrsti!
Alojz Janík MUDr. Dr. Sc. Drogy a společnost

3.3. Informační nástěnka

Informační nástěnka je zřízena chodbě školy 1np. Jsou na ní prezentovány kontakty na poradenská centra. Studenti mají k dispozici informační materiály a v knihovně odbornou literaturu. Vše je průběžně aktualizováno.

3.4. Informace na internetových stránkách školy

Internetové stránky školy (rozcestník)

3.5. Spolupráce s odborníky

Úzce spolupracujeme s Pedagogicko-psychologická poradna České Budějovice, Policie ČR, Česká společnost AIDS pomoc, Malého 3, Praha 8, 186 21, tel. 224 810 345, <http://aids-pomoc.cz>.

3.6. Propagace

V elektronické podobě bude tento Preventivní program po celý rok. S programem jsou seznámeni všichni pedagogové a program je umístěn na internetových stránkách školy.

4. Závěr

Preventivní program je určen pro všechny třídní skupiny, při výskytu problémů upravujeme operativně i naše aktivity ve třídách. Důležité je porovnat chování a způsob jednání našich studentů ve srovnání s jejich vrstevníky na různých společenských

školních akcích, které se jeví být lepší než průměrné, např. při návštěvách divadelních představení a koncertů. Preventivní program v dalších letech budeme zdokonalovat a zaměřovat se na další řešení sociálně nežádoucích jevů. Naším dlouhodobým cílem je dále rozvíjet kontakty s organizacemi, věnujícími se účinné prevenci ve smyslu metod. pokynu MŠMT (č. j. 20 006/2007-51).

Platnost: od 10. 11. 2014

Vydává:

Zpracovali:

Závaznost: školní metodik prevence

Příloha č. 3 Výpis z výroční zprávy za školní rok 2013-2014 - škola A

10. Údaje o aktivitách a prezentaci školy na veřejnosti

10.1. pracoviště xy (SOŠ)

PROTIDROGOVÁ PREVENCE, ZDRAVÝ ŽIVOTNÍ STYL

1. Průběžné aktivity

- konzultační hodiny metodika protidrogové výchovy jsou stanoveny pro studenty i rodiče na konkrétní hodinu, po telefonické domluvě i mimo určený čas
- problematika je řešena na úrovni výchovného poradce, poradce pro enviromentální výchovu, třídních učitelů a vedení školy
- ve škole je aktuálně obměňován informační panel
- žákům, pedagogům i rodičům je k dispozici rozsáhlá, dobře fungující knihovna
- učitelé se snaží o trvalý kontakt s rodiči, zvláště problémových žáků (třídní učitelé)
- využívání nabídek k účasti na vzdělávacích programech pro pedagogy
- průběžné ovlivňování žáků v různých vyuč. předmětech na vytváření hodnotového žebříčku, témata jako alkohol, toxikomanie, pohlavní choroby, kouření, jsou přímo součástí osnov biologie a chemie (všichni vyučující)
- studenti mají neomezený přístup k internetu
- spolupráce s Policií ČR
- spolupráce s protidrogovým koordinátorem
- spolupráce s Odborem sociální péče MěÚ (sociálně právní ochrana dětí)
- neformální besedy a zábavné soutěže na Domově mládeže (vychovatelé)
- sportovní aktivity studentů ubytovaných na DM, využívání školní tělocvičny v odpoledních a večerních hodinách, sportovní aktivity jsou prováděny i mimo areál školy (vychovatelé)
- výtvarné aktivity na DM
- pravidelné informace metodika protidrogové výchovy na pedagogických poradách

JEDNORÁZOVÉ AKCE

- prevence patologických jevů - 1.B, 1.C
- Den otevřených dveří SOŠ a SOU
- prevence patologických jevů - 1.B, 1.C
- prevence patologických jevů - 1.B, 1.C

- prevence patologických jevů - 1.B, 1.C
- prevence patologických jevů - 1.B, 1.C
- LVK - 1.B, 1.C

11. Údaje o aktivitách a prezentaci školy na veřejnosti

11.1. pracoviště xy (SOU)

AKTIVITY PODPORUJÍCÍ SPOLUPRÁCI ŠKOLY S VEŘEJNOSTÍ A RODIČI:

1. dny otevřených dveří
  2. rodičovské schůzky
- 2x Přednáška PRÁVO, KRIMINALITA prevence rizikového chování v rámci šk. docházky, Policie ČR
- S Tebou o Tobě, Osvěta o hygieně, intimitě a antikoncepci
- Ekologické fórum, výchova ke zdr. živ. stylu, ochrana přírody
- 3x Srdíčkové dny, výchova k sociálnímu citění

Jednorázové aktivity pro žáky

„Východ Arabského poloostrova-Sultanát Omán“, Spol. Pohodáři

Domov mládeže

Činnost vychovatelů byla zaměřena zejména na vytváření bezproblémového soužití mezi ubytovanými žáky, dodržování domovního řádu a zlepšování podmínek pro ubytování. Pozornost byla věnována i prevenci sociálně patologických jevů. Vedle řady neformálních pohovorů se studenty, spolupráce při řešení drobnějších přestupků s vedením škol, třídními učiteli, protidrogovým koordinátorem, výchovnými poradci, vyučujícími i rodiči, sloužila jako prevence i volno-časová činnost domova mládeže. Čas studentů a učňů se snažili vychovatelé vhodně naplnit činností dobrovolných zájmových kroužků v domově mládeže – a to sportovními kroužky: odbíjené a malé kopané. Výtvarný kroužek a kroužek ručních prací se zaměřil na většinou finančně méně náročnou činnost jako je pečení vánočních perníčků, malování na sklo, výroba dárků. Vychovatel se s prvním oddělením účastnil výstavy soutěže plakátů: Studenti proti drogám v městském kole. Žákyně prvního oddělení získala za svůj plakát v této soutěži zvláštní ocenění a medaili MV a Policie ČR.

Příloha č. 4 Minimální preventivní program - škola B

2012/2013

- upraveno vzhledem k zachování anonymity

ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Název a adresa školy, pro kterou platí tento MPP	
Jméno a příjmení ředitele	
Telefon na ředitele	
E-mail na ředitele	

Jméno a příjmení školního metodika prevence	
Telefon	
E-mail	

Jméno a příjmení výchovného poradce	
Telefon	
E-mail	

	Počet tříd	Počet žáků/studentů
ZŠ - I stupeň		
ZŠ - II.stupeň		
8leté Gymnázium – (Prima až Kvarta)		
6leté Gymnázium – (Prima až Sekunda)		
SŠ – ostatní	16	220
Celkem	16	220

A. ZMAPOVÁNÍ SITUACE VE ŠKOLE, PRO STANOVENÍ CÍLŮ MPP VSTUPNÍ INFORMACE A JEJICH ZDROJE

1. Sociální a jiné okolí školy

SOU xy – obory vzdělání H 34 žáků, obory E 186 žáků.

Nezdrženlivé a agresivní chování, poruchy komunikace, nadužívání návykových látek a rizikové sexuální chování jsou charakteristiky, které jsou v období dospívání poměrně časté, mezi učňovskou mládeží obzvláště. U našich žáků, kteří patří z většiny ke studentům se speciálními vzdělávacími potřebami pak často tyto formy chování vedou k negativním důsledkům handicapujícím je samé a také celou společnost, v níž se tyto nežádoucí sociální fenomény projevují.

Spolupráce školy s odd. sociálně právní ochrany dětí a mládeže se stále většinou omezuje pouze na vypracování posudků, chybí zpětná vazba.

Ve škol. roce 2012/2013 bychom rádi obnovili v rámci prevence rizikového chování spolupráci s Policií ČR.

2. Informace od pedagogů

V oblasti SPJ je mezi pedagogy největší zájem o tyto problematiky:

- a) prevence zneužívání návykových látek
- b) včasné rozpoznání příznaků šikany
- c) možnosti zvládnutí agrese
- d) legislativa v oblasti prevence rizikového chování

3. Informace od rodičů

Stále přetrvává letitý problém, že někteří naši žáci pocházejí ze sociálně málo podnětného prostředí a proto z tohoto důvodu je komunikace s rodiči velmi obtížná. Kouření, požívání alkoholu i zneužívání návykových látek velmi často u svých dětí tolerují. Na třídní schůzky se dostavují většinou rodiče žáků bezproblémových. V případě, že jsou pozváni rodiče žáků problémových, často se bez omluvy nedostaví ani na výchovnou komisi, kterou svolává ředitel školy.

4. Informace od žáků

Snahou třídního učitele by mělo být, aby ve třídě panovala pohoda a aby se vytvořilo pozitivní klima pro školní práci. Ve škol. roce 2012/2013 bude pro žáky 1. ročníků uspořádán jednodenní kurz podpory sociálního klima ve třídě.

Dílčí cíle kurzu:

- umožnit třídě a třídnímu učiteli na počátku školního roku v novém stupni vzdělávání vzájemné poznávání na emocionální a fyzické rovině
- podpořit získávání pozitivní zkušenosti se spolužáky, s třídním učitelem i učitelem OV
- pomoci k vyjasňování si očekávání a vyrovnání se s přechodem na středoškolský typ studia
- navodit atmosféru pro utváření sociálních vazeb.

Kurz podpory sociálního klima ve třídě bude probíhat 6x v měsíci září. Třídní učitelé si společně s učiteli odborného výcviku připraví pro žáky aktivity, o kterých byli informováni metodikem prevence rizikového chování.

Třídní učitel v rámci svých třídnických hodin řeší i problémy, které se mohou ve třídě vyskytnout. Třída očekává aktivní podíl učitele na řešení. Třídní učitel může používat tyto nástroje pro práci s celou třídou při řešení problémů:

- zadání screeningového dotazníku a diskuze nad výsledky se žáky
- diskuze nad výsledky s dalšími pedagogy a odborníky
- intervence ve třídě
- zařazení dalších skupinových sezení (kohezní a kooperativní hry)

Pravidelně 1x za měsíc svolává ředitel SOU radu žáků školy. Zástupci tříd se při těchto schůzkách mohou vyjádřit k problémům, které je zajímají a jsou ředitelem školy informováni o chodu SOU. V budovách škol pro obory H a E jsou umístěny schránky důvěry. Dotazy žáků se týkají spíše provozních záležitostí.

5. Hodnocení MPP minulého školního roku

Preventivní aktivity byly vyhodnoceny v závěrečné zprávě o plnění minimálního preventivního programu za škol. rok 2011/2012.

B. CÍLE VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZMAPOVÁNÍ SITUACE

1. Sociálně maladaptivní chování (alkohol, drogy, sekundární kriminality)

Úkol pro všechny pedagogické pracovníky:

- individuální pohovor s problémovým žákem
- diskuze se třídou nebo pracovní skupinou na téma „Specifická a společná rizika, kriminální chování spojené s drogami – epidemiologie užívání drogy“
- včasné rozpoznání problému – řešení
- sociální a zdravotní rizika pravidelného konzumu marihuany
- postavení alkoholu jako společensky tolerované a schvalované drogy
- časté symptomy problému s alkoholem u dospívající mládeže
- prevence, co je závislost, léčba

2. Řešení záškoláctví

Pedagogické trojky ve složení třídní učitel, učitel odborného výcviku a vychovatel se pravidelně schází 1x za měsíc. V případě aktuálního problému pedagogickou trojku svolává mimořádně třídní učitel.

3. Zlepšení komunikace s rodiči

Telefonické informace tříd. učitelů, zvací dopis na třídní schůzky, popř. na osobní setkání s třídním učitel a učitelem OV. Problém je, že se rodiče často bez omluvy nedostaví, v případě řešení záškoláctví svolává výchovný poradce na pokyn třídního učitele výchovnou komisi.

C. MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

I. PRÁCE PEDAGOGICKÉHO SBORU A VEDENÍ ŠKOLY

1. V oblasti přímé práce pedagogů

Školní řád

Od 1. 9. 2009 vstoupil v platnost nový Školní řád SOU, který vypracoval kolektiv pedagogických pracovníků a schválil ředitel školy. Podmínky zajištění ochrany žáků

před projevy rizikového chování jsou rozpracovány podle pokynů MŠ ČR a Policie ČR.
Úprava, včetně dodatku vešla v platnost 25.8.2011.

2. Plán vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence SPJ

Název a odborné zaměření vzdělávání	Realizátor – organizace, odborník
Legislativa – prevence drogových závislostí	Policie ČR

Vzhledem k omezenému množství finančních prostředků nebudou jednotlivá školení objednávana, ale bude se rozhodovat podle aktuální nabídky.

II. SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI

1. Způsoby seznámení rodičů s činností ŠMP , možnostmi spolupráce a MPP.

Na třídních schůzkách budou rodiče žáků seznámeni s možností kontaktu na metodika prevence rizikového chování.

2. Aktivity pro rodiče

Název aktivity	Datum konání	Realizátor, přednášející
Schůzka se zákonnými zástupci žáků 1. ročníků	3.9.2012	ředitel SOU
Třídní schůzky	listopad 2012, duben 2013	třídní učitelé

3. Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči

Název aktivity	Datum konání
Dny otevřených dveří	14. a 15.12.2012 18. a 19.1.2013

III. PROGRAM PREVENTIVNÍCH AKTIVIT PRO ŽÁKY ŠKOLY

1. Nespecifická a specifická prevence pro žáky ve výuce

Realizátor	Preventivní aktivita a její zaměření, způsob jejího vedení (např. předávání informací, prožitková aktivita,...)
Acet mezinárodní občanské sdružení J. Nadrchal THEIA – pomoc v krizi	Pohlavní život a nemoci Antikoncepce Jak nenechat ublížit Prostituce a promiskuita Sex, AIDS a vztahy Přátelství a láska Šikana, Kyberšikana Řešení šikany a problematického kolektivu Poruchy příjmu potravy Přednášky jsou multimediální Kouření formou prezentací s diaprojektorem Sekty
NPC Praha, p. Vaněček	Prevence drogových závislostí
Okresní soud Č. Budějovice, Mgr. Komárek	Účast na soudním jednání
Policie ČR	Legislativa – prevence drogových závislostí
ICEJ, Alice Michalcová, vedoucí regionální pobočky	Holocaust
PPP České Budějovice Bc. Pavla Nýdlová Bc. Edita Mečířová Tobi	Poskytování metodické podpory v rámci prevence sociálně patologických jevů

2. Jednorázové aktivity pro žáky

Název aktivity, akce	Realizátor
Praktická diagnostika sociálně patologických jevů	
Screeningový dotazník – všechny třídy (vztahy ve třídním kolektivu)	třídní učitelé

IV. OSTATNÍ AKCE V OBLASTI PREVENCE SPJ

Zájmové kroužky: fotbal, sálová kopaná, nohejbal, taekwondo, florbal, aerobik, vedení domácnosti, počítače, střelecký, výtvarný, stolní tenis, horolezecká stěna, posilovna

V. EVIDENCE A EFEKTIVITA

Školní metodik prevence rizikového chování ve spolupráci se všemi pedagogickými pracovníky vede evidenci výskytu sociálně patologických jevů a všech preventivních aktivit.

VI. ZÁVĚREČNÉ INFORMACE

	Datum	Podpis ředitele školy
Seznámení ředitele školy s MPP	9.11.2012	
Seznámení pedagogického sboru školy s MPP na serveru SOU, data „S“ a na poradách úseků		

Příloha č. 5 Výpis z výroční zprávy za školní rok 2011/2012 - škola B

Prevence sociálně patologických jevů

Aktivity pro žáky:

Po dobré zkušenosti s adaptačním kurzem ve šk. roce 2010/2011 se v tomto roce podařilo získat finance z projektu Investice do rozvoje vzdělání (esf, EU, MŠMT) a uskutečnit pro žáky 1. ročníků „Kurz podpory sociálního klima ve třídě“. Vedoucím adaptačního kurzu byl Mgr. Zdeněk Krejza, pracovník občanského sdružení KreBul. Kurz byl realizován v prostorách SOU, jeho cílem bylo poznání se navzájem, bližší seznámení s tř. učitelem a učitelem odb. výcviku. Do programu byly zapojeny zejména aktivity, které byly zaměřeny na týmovou spolupráci, sebepoznání, pohybové aktivity, psychosociální hry a důvěru. Kurz proběhl bez komplikací, bez úrazů či zranění.

Dalším pozitivem prevence rizikového chování bylo zapojení naší školy do pilotního ověřování vzdělávání o holocaustu Centra vzdělávání a dialogu (esf, EU, MŠMT). Cílem projektu je zvýšit u mladé populace povědomí o závažnosti rasových předsudků. Je velmi důležité, aby žáci byli seznámeni s tématy holocaustu, intolerance na konkrétních lidských osudech. V rámci projektu vytvořila ICEJ ve spolupráci s mezinárodním muzeem holocaustu sérii vzdělávacích materiálů, které vyučující použili v hod. českého jazyka a občanské výchovy. Ve spolupráci s p. Alicí Michalcovou, vedoucí regionální pobočky ICEJ byly všichni naši žáci účastni velmi zajímavé besedy o holocaustu.

Další aktivity: filmové představení Lidice, účast žáků na jednání Okresního soudu v Č. Budějovicích, prožitkové semináře – Šikana a kyberšikana, Sex, AIDS a vztahy, Prevence závislostí (p. Nadrchal). Aktivity jsou sumarizovány v příloze - besedy.

Aktivity pro pedagogické pracovníky:

Někteří pedagogičtí pracovníci se zúčastnili seminářů se zaměřením na rizikové chování Extremismus a škola a Šikana.

V rámci projektu Investice do rozvoje vzdělávání – Vzdělávání pedagogických pracovníků SOU (esf, EU, MŠMT) byly v měsíci červnu realizovány pro ped. prac. kurzy - Umění komunikace, Brainstorming ve výuce a Práce s kreativitou žáků .

Spolupráce rodičů se školou je stále ze strany rodičů, zejména v oborech E, velmi složitá a stále nedostačující.

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA O PLNĚNÍ MINIMÁLNÍHO PREVENTIVNÍHO PROGRAMU

Název a adresa školy, pro kterou platí závěrečná zpráva o plnění MPP	
Jméno a příjmení ředitele	
Telefon na ředitele	
E-mail na ředitele	

Školní metodici prevence	1
Kumulovaná funkce s výchovným poradcem, vychovatelem	NE
Finanční ohodnocení za práci školního metodika prevence	NE
Vlastní kabinet	NE
S výchovným poradcem	NE
S jinými pedagogy	ANO
Školní preventivní tým	NE

1. Získané finanční prostředky určené na prevenci SPJ

Škola žádala formou grantů, víceúčelových dotací, atd. od:	Účel	Získaná celková částka
esf grant OP VK	Kurz podpory sociálního klimatu ve třídě	31.500,- Kč

I. PRÁCE PEDAGOGICKÉHO SBORU

2. Vzdělávací akce pro pedagogické pracovníky v oblasti prevence SPJ

Název a odborné zaměření vzdělávání	Počet hodin	Datum konání	Realizátor – organizace, odborník	Počet školených pedagogů
Extrémismus a škola	8	22.11.2011	NIDV	1
Šikana – supervizní setkání	8	28.5.2012	NIDV	2
Zdravý životní styl	8	5.10.2011	NIDV	1

3. Uveďte jakou vzdělávací akci v oblasti prevence výskytu SPJ považujete za nejpřínosnější

Název akce	Realizátor	Lektor	Hodnocení – proč?
Kurz podpory sociálního klimatu ve třídě	KreBul, občanské sdružení	Mgr. Zdeněk Krejsa Mgr. Jiří Kučera	Lektoři dokázali milým a hravým přístupem vtáhnout žáky do všech činností
Pilotní projekt Holocaust	ICEJ Praha	Alice Michalcová, vedoucí regionální pobočky	Emočně velmi působivé, téma perfektně zpracované

II. SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI

4. Aktivity pro rodiče v oblasti prevence SPJ

Název aktivity	Datum konání	Realizátor, přednášející
Třídní schůzky	Listopad, duben	Třídní učitelé

5. Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči

Název aktivity	Datum konání	Vedoucí programu
Dny otevřených dveří	21.,22.10.2011 9.,10.12.2011 13.,14.1.2012	Vedení SOU

III. PREVENTIVNÍ AKTIVITY PRO ŽÁKY ŠKOLY

6. Preventivní aktivity pro žáky ve výuce, které jsou nebo nejsou součástí učebních osnov (aktivity, které nereagují na aktuální problémy)

Název aktivity	Zaměření (např. prevence drogových závislostí, šikany...)	Datum konání	Počet žáků	Realizátor
Kurz podpory sociálního klimatu ve třídě	Vyrovnávání se s přechodem na SŠ, poznávání spolužáků, utváření sociál. vazeb	Září 2011	81	KreBul, občanské sdružení

Holocaust – pilotní projekt Centra vzdělávání a dialogu esf, EU, MŠMT	Zvýšení povědomí o závažnosti rasových předsudků u mladé populace	Celý školní rok	174	ICEJ, pí Michalcová, vedoucí regionál. pobočky
Filmové představení Lidice	Heidrychiáda, intolerance na konkrétních lidských osudech	25.11.2011	97	Josef Nadrchal
Šikana, kyberšikana	Omezování sociálně patologických jevů	20.12.2011 2.2.2012	74	Josef Nadrchal
Sex, AIDS a vztahy	Prevence sexuálně přenosných nemocí - HIV, AIDS	10.4.2012	30	Josef Nadrchal

7. Uveďte preventivní akci(e) SPJ na vaší škole, kterou považujete za velice zdařilou

Název akce	Realizátor	věková skupina	Datum konání
Kurz podpory sociálního klimatu ve třídě	KreBul	15-18	Září 2011
Holocaust	pí Michalcová - ICEJ	15-18	škol. rok 2011/2012
Účast na soudním jednání	Okresní soud Č. Budějovice	15-18	16.4.2012

8. Specifické preventivní aktivity, reagující na individuální situaci (problém) ve třídě

SPJ který byl řešen: krádež peněz na pracovišti odborného výcviku
Jak byla situace zjištěna: oznámení klienta
Kdo situaci řešil – jméno učitele nebo externího odborníka, organizace: Ředitel SOU, třídní učitelka, učitelka odborného výcviku
Kdy byla situace řešena: podzim 2011, ihned po oznámení krádeže
S použitím jakých metod byla intervence vedena: rozhovor, domluva
Výchovné opatření: žákyně ukončila studium na vlastní žádost

Příloha č. 6 Výpisy z inspekčních zpráv České školní inspekce

škola A

Výpis z inspekční zprávy (<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Inspekcnizpravy>)

Termín inspekční činnosti: únor 2011

Škola má rozdílně zpracované preventivní programy pro každý subjekt. Na SOU působí metodička prevence, která absolvovala specializované studium. *Minimální preventivní program* zaměřila převážně na prevenci zneužívání návykových látek a kriminality, což se daří v závislosti na míře spolupráce ze strany rodičů. V loňském roce získala finanční zdroj na realizaci projektů (zážitkový kurz, vzdělávací seminář pro pedagogy). Metodik prevence na SOŠ dokončuje specializované studium. V *Minimálním preventivním programu* je kladen důraz na prevenci, např. formou pořádání besed a exkurzí. Při řešení problémů se celkově osvědčil individuální přístup k žákům. Výchovní poradci na obou subjektech při zajišťování poradenských služeb úzce spolupracují s příslušnými metodiky prevence. Pomáhají žákům zvládat studijní neúspěchy, rodiče i žáky informují o možnostech dalšího vzdělávání, podílejí se na opatřeních při výskytu rizikového chování. Spolupráce napříč subjekty však probíhá zřídka a pouze částečně.

škola B

Výpis z inspekční zprávy (<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Inspekcnizpravy>)

Termín inspekce: květen 2010

V souladu s vyhláškou č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, poskytuje škola žákům i jejich rodičům v záležitostech, které se týkají vzdělávání, poradenskou pomoc. Funkce výchovného poradce a metodika prevence jsou obsazeny zkušenými pedagožkami, které svoji činnost vyvíjejí se značnou obětavostí a ve spolupráci s profesionálními odborníky. Jsou zpracovány směrnice a programy činnosti ustanovených poradenských funkcí, výchovných komisí a plány konkrétních akcí včetně Minimálního preventivního programu. Poradenská činnost je vedením sledována a v rámci vlastního hodnocení i při zpracovávání výročních zpráv pravidelně vyhodnocována. V oblasti nežádoucích jevů jsou trvale největší problémy se sociálně maladaptivním chováním žáků – záškoláctví, alkohol, drogy, kouření a sekundární kriminalita. Ojedinelé jsou

i případy výskytu náznaků šikany. Škola při řešení jednotlivých případů postupuje systematicky a důsledně. Dobře fungují výchovné komise. Nadstandardní je škála preventivních akcí, při kterých škola intenzivně spolupracuje s řadou profesionálních a poradenských institucí. K nejvýznamnějším patří např. akce Drogy a škola VCVS ČR – lektor NPC Praha, spolupráce s Celní správou České Budějovice, okresním soudem, Policií ČR, pedagogickopsychologickou poradnou aj. Poměrně široce je využívána i vzdělávací nabídka NIDV České Budějovice při dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, zejména v oblastech, jako je efektivní zvládnání krizových situací, agrese a agresivita u dětí a mládeže, asertivní chování a zvládnání konfliktů v praxi apod. Prevence je prováděna smysluplně, na profesionální úrovni a má významný vliv na snižování nežádoucích rizik v chování žáků.

Škola zajišťuje rovnost příležitostí ke vzdělávání ve sledovaných oblastech

Příloha č. 7 Plné znění dotazníku

Dotazník - Minimální preventivní program (MPP)

Dotazník je anonymní a získané informace budou chápány jako důvěrné. Jedná se o průzkum, jak se provádí prevence rizikového chování v rámci Minimálního preventivního programu Vaší školy, který bude sloužit k zlepšení jeho přípravy a realizace.

Odpovězte, prosím na všechny následující otázky. Pokyny jsou uvedeny u otázek. Pokud nabídka odpovědí nebude úplně přesná, odpovězte podle toho, jestli je pravdivá odpověď, podle Vašeho názoru, blíže souhlasu nebo nesouhlasu. Odpovědi se týkají období Vašeho studia.

Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 20 minut. Prosím Vás proto o takové odpovědi, které skutečně vystihují Váš vlastní názor, jsou stručné a pravdivé.

Děkuji Vám za Váš čas a trpělivost při vyplňování dotazníku.

Datum vyplnění dotazníku:

Jste: muž   žena   (zakroužkujte)

Věk:

1. Setkali jste se během Vašeho studia s programy, které Vaše škola označila za prevenci rizikového chování (zakroužkujte)

určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	v některém případě ano, v jiném ne	neumím posoudit
------------	-----------	----------	-----------	--	--------------------

2. Vyberte, jakými aktivitami se Minimální preventivní program na Vaší škole probíhá, jaké zaměření měly programy, které jste ve škole v rámci prevence rizikového chování navštívili (zakroužkujte, možnost více odpovědí)

- Poskytování informací žákům o rizikovém chování
- Nabídkou trávení volného času
- Poradenskou činností
- Seminář
- Exkurze

f) Přednáška

g) Spolupráce s rodiči

Jiné.....

3. Znáte svého školního metodika prevence (zakroužkujte)

Ano

Ne

4. S jakým problémem byste se ve Vaší škole obrátil (a) na školního metodika prevence (zakroužkujte, možnost více odpovědí)

a) Problémy s návykovými látkami (drogy, alkohol, kouření...)

b) Problémy s vrstevníky, šikana, potíže v kolektivu, obtěžování

c) Problémy někoho jiného (kamarád, který potřebuje pomoc)

d) Běžné problémy týkající se školy (prospěch, kázeňské problémy)

e) Mimoškolní problémy (potíže v rodině, osobní problémy, zdravotní problémy)

f) Problémy s učiteli

g) Kariérní poradenství (výběr další školy, povolání...)

h) Nelegální jednání, problémy se zákonem

Jiné.....

.....

5. Kdo se podle Vás nejvíce podílí na realizaci preventivních programů u Vás ve škole (zakroužkujte, možnost více odpovědí)

a) ředitel školy

b) školní metodik prevence

c) učitelé

d) třídní učitel

e) rodiče studentů

f) externí lektori

Jiné.....

6. Jste spokojený(á) s nabídkou školy k prevenci rizikového chování (zakroužkujte)

určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	v některém případě ano, v jiném ne	neumím posoudit
------------	-----------	----------	-----------	--	--------------------

7. S jakým problémem se podle Vás obrací Vaši spolužáci na školního metodika prevence? (zakroužkujte, možnost více odpovědí)

- a) Problémy s návykovými látkami (drogy, alkohol, kouření...)
- b) Problémy s vrstevníky, šikana, potíže v kolektivu, obtěžování
- c) Problémy někoho jiného (kamarád, který potřebuje pomoc)
- d) Běžné problémy týkající se školy (prospěch, kázeňské problémy)
- e) Mimoškolní problémy (potíže v rodině, osobní problémy, zdravotní problémy)
- f) Problémy s učiteli
- g) Kariérní poradenství (výběr další školy, povolání...)
- h) Nelegální jednání, problémy se zákonem

Jiné.....
.....

8. Zaujal Vás program proti rizikovému užívání drog (zakroužkujte)

určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	v některém případě ano, v jiném ne	neumím posoudit
------------	-----------	----------	-----------	--	--------------------

9. Poznáte osobu, která drogy užívá (zakroužkujte)

určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne	v některém případě ano, v jiném ne	neumím posoudit
------------	-----------	----------	-----------	--	--------------------

Pokud ano, napište podle čeho?

.....
.....
.....
.....

10. Pomocí číslic 1 - 5 označte, jak jsou podle Vás níže uvedené drogy škodlivé (1 - nejmíň, 5 - nejvíc)

	alkohol
	tabák
	marihuana
	heroin
	kokain
	pervitin
	houba lysohlávka
	léky (např. Rohypnol, Diolan)
	těkavé látky (ředidla)

11. Napište, jak souhlasíte s následujícím výrokem: „Díky aktivitám Minimálního preventivního programu jsem se začal (a) o problematiku zneužívání drog, alkoholu více zajímat“ (zakroužkujte)

plně souhlasím   souhlasím   nemám   nesouhlasím   plně
vyhraněný   nesouhlasím
názor

12. Jaké aktivity preventivních programů byste chtěli absolvovat na Vaší škole, kdybyste měli možnost toto ovlivnit (popište témata, která by byla dnes v prevenci nejvíce potřebná, pro Vás a ostatní žáky byla užitečná a zajímavá, bez ohledu na finanční náročnost, souhlas vedení školy)

.....
.....
.....

13. Které z absolvovaných témat Vás nejvíce zaujalo, témata v kterých byste chtěli získat další informace (zakroužkujte, možnost více odpovědí)

- a) Šikana a násilí
- b) Záškoláctví
- c) Drogová závislost
- d) Alkoholismus a kouření
- e) Kriminalita a delikvence
- f) Rizikové sexuální chování
- g) Vandalismus
- h) Virtuální závislosti
- ch) Patologické hráčství
- i) Projevy xenofobie, rasismu, intolerance a antisemitismus
- j) Divácké násilí

Jiné.....
.....
.....

Projděte prosím ještě jednou odpovědi na otázky a ověřte si, že u každé otázky je odpověď.

Děkuji Vám za Váš čas a trpělivost při vyplňování dotazníku.

Příloha č. 8 Přehled schémat, grafů, tabulek

Schéma č. 1: Schematické vyjádření koordinační role MŠMT v systému prevence rizikového chování ve školství.....	14
Schéma č. 2: Proces tvorby MPP.....	21
Schéma č. 3: Vztahy mezi kategoriemi uvedenými respondenty.....	45
Graf č. 1: Rozdělení podle pohlaví.....	35
Graf č. 2: Vyhodnocení otázky č. 1.....	36
Graf č. 3: Vyhodnocení otázky č. 2.....	37
Graf č. 4: Vyhodnocení otázky č. 3.....	38
Graf č. 5: Vyhodnocení otázky č. 4.....	39
Graf č. 6: Vyhodnocení otázky č. 5.....	40
Graf č. 7: Vyhodnocení otázky č. 6.....	41
Graf č. 8: Vyhodnocení otázky č. 7.....	42
Graf č. 9: Vyhodnocení otázky č. 8.....	43
Graf č. 10: Vyhodnocení otázky č. 9.....	44
Graf č. 11: Vyhodnocení otázky č. 11.....	48
Graf č. 12: Vyhodnocení otázky č. 12.....	49
Graf č. 13: Vyhodnocení otázky č. 13.....	50
Tabulka č. 1: Vyhodnocení otázky č. 10.....	46